

En oenhetlig kristenhet

En undersökning av Matta al-Miskins syn på ekumenik

Isak Edman, 41174
Pro gradu-avhandling i dogmatik
Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi
Åbo Akademi, 2021
Handledare: Björn Vikström

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Dogmatik	
Författare: Isak Edman	
Arbetets titel: En oenhetlig kristenhet – En undersökning av Matta al-Miskins syn på ekumenik	
Handledare: Björn Vikström	
Abstrakt: <p>I den här avhandlingen undersöks den koptiska munken Matta al-Miskins (fader Matta, 1919-2006) syn på kristen enhet genom två huvudsakliga frågor: Hur förstår fader Matta begreppet enhet? Hur menar han att enheten tar sig uttryck? Metoden som används i avhandlingen är en tematisk-innehållslig analys. Genom den här uppgiften fyller jag en lucka som finns i forskningen om fader Matta, eftersom ingen tidigare har skrivit specifikt om hans syn på kristen enhet, trots den stora betydelse han haft.</p> <p>För fader Matta är det relevant att Gud i inkarnationen förenade sig med mänskligheten, vilket gör det möjligt för människor att förenas med Gud och med varandra. Fader Matta beskriver enheten som ett gudomligt mysterium. Fader Mattas huvudargument för sin syn på kristen enhet är Jesu bön i Joh 17. Resultatet av kristen enhet menar fader Matta att är ett helande som leder till att kyrkan får kraft för sin uppgift att visa åt världen vem Gud är. Enligt fader Matta är kyrkan redan i Anden en; nu behöver kyrkan börja leva ut den enheten. Kristna behöver leva tillsammans i Kristus genom praktiker som nattvarden, bön, läsning av Psaltaren och tjänande. För kristen enhet behövs enligt fader Matta framförallt ödmjuka och kärleksfulla kristna.</p> <p>Fader Mattas syn på kristen enhet ger nya perspektiv på den ekumeniska rörelsen. Den väg fader Matta beskriver till enhet och hans betoning på enhet som något gudomligt skiljer sig från Risto Saarinens ekumeniska modeller. Noterbart är också att enhet för fader Matta både handlar om antropologi och ecklesiologi. Enhet startar för fader Matta underifrån från människor som tillsammans söker Gud, till exempel i nattvarden. För en ekumenisk rörelse som många upplever att stampar på stället visar fader Mattas perspektiv en ny väg vidare. Den vägen inleds med att heliga människor i alla kyrkor söker enheten i sig själva, eftersom det är där som mötet med Gud, som är enheten, äger rum. Först när kyrkan är en kan den lysa för världen så att Kristus uppenbaras.</p>	
Nyckelord: Matta al-Miskin, fader Matta, ekumenik, kristen enhet, ekumeniska rörelsen, Kyrkornas Världsråd, koptiska kyrkan, nattvard, ekumenisk modell	
Datum: 10.12.2021	Sidoantal: 69
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund	2
1.2	Tidigare forskning.....	6
1.3	Forskningsuppgift.....	8
1.4	Metod och material.....	8
1.5	Disposition	9
2	Fader Mattas liv och kontext.....	11
2.1	Biografi över fader Mattas liv	12
2.2	Den koptiska kyrkan i förändring.....	16
3	Enhet i kyrkan för världen.....	19
3.1	Gud förenar sig med människan.....	19
3.2	Enhet mellan kristna.....	21
3.3	Grunden för enhet.....	24
3.4	Enhetens resultat	26
3.4.1	Helande och försoning.....	27
3.4.2	Kyrkan får kraft.....	28
3.5	Den allomfattande kyrkan	30
4	Enhet i praktiken	34
4.1	Orsaker till splittring och enande i praktiken.....	34
4.1.1	Orsaker till splittring.....	34
4.1.2	Enande i praktiken.....	36
4.2	Nattvard	38
4.3	Bön	42
4.4	Bibelläsning.....	44
4.5	Tjänande	46
4.6	Kristna dygder	48
4.6.1	Ödmjukhet.....	48
4.6.2	Kärlek	50
4.7	Ljuset ger världen liv	53
5	Avslutning	56
5.1	Risto Saarinens ekumeniska modeller.....	56
5.2	Jämförelse med fader Mattas syn.....	59
5.3	Sammanfattning.....	63
	Källförteckning	67

1 Inledning

Hösten 2019 var vi på en studieresa till Israel och Palestina. Vi fick mot slutet av resan höra av hostellets receptionist att Heliga gravens kyrka undantagsvis skulle ha öppet sent en kväll, och några av oss bestämde att vi efter en lång dag skulle besöka kyrkan för att förhoppningsvis kunna gå in i den heliga graven. Vi väntade länge utanför för att bli inläppta, men slutligen öppnades kyrkan. Som vanligt öppnades den av en av de muslimer som ansvarar för kyrkans nycklar, eftersom kristna samfund inte kunnat enas om vem som får ansvara för dem.

När vi stiger in i kyrkan hörs ljud från en pågående liturgi i ett av kapellen en bit bort. Vi ställer oss i kön som snabbt bildas till den heliga graven, en av de viktigaste platserna på jorden för många kristna. På håll hör vi först det tydliga ljudet av ett rökelsekar, och snart omges vi av den underbara doften. Efter en knapp timmes köande närmar vi oss platsen där några i taget släpps in för en kort stund i graven. Helighetskänslan är stark i det trånga, utsmyckade rum som leder en in i graven. Medveten om platsens betydelse gör jag ett korstecken när jag som första person i vårt sällskap tänker ta steget in i graven på dörrvaktens uppmaning. Plötsligt hör jag en hög och arg röst bakom: ”Är du inte ortodox?” Jag blir ställd av den plötsliga frågan men får fram ett svagt ”nej”. Arg förmanar samma person mig och mitt sällskap: ”Ni kan inte vara här om ni inte är ortodoxa!”. Förvånade och generade ber vi om ursäkt och går raskt ut ur kyrkan.

Tydligen hade vi som lutheraner råkat ta del av ett tillfälle som endast var tänkt för ortodoxa, och vår västliga kyrkobakgrund hade kommit fram i mitt korstecken som först gick ut till min vänstra axel. Under vandringen hem hade vi mycket att reflektera kring: Vad var det som gjorde att personen istället för att som till alla andra visa ett varmt välkomnande in – till den heligaste platsen på jorden, platsen för världshistoriens klimax där himmel och jord en påskmorgon möttes – högljutt uppmanade oss att lämna kyrkan på grund av att vi inte var ortodoxa? Efter en stunds diskussion konstaterar vi: Det här var åtminstone en lärdom för oss om hur djupa sår det finns i kyrkan.

I de ortodoxa kyrkorna hittas många olika förhållningssätt till andra samfund. Medan somliga har framhävt att det endast inom det egna samfundet finns möjlighet till frälsning, har andra poängterat vikten av enhet mellan samfund. Från den egyptiska öknen hördes under 1900-talet en radikal röst för de kristnas enhet, när Matta al-Miskin (1919-2006), även

kallad Matteus den fattige eller fader Matta¹, kallade kristna kyrkor till enhet för att världen ska få liv. I den här avhandlingen undersöks fader Mattas syn på kristen enhet.

1.1 Bakgrund

I det här underkapitlet presenteras kort den moderna ekumeniska rörelsen, för att förstå den kontext inom vilken fader Matta skriver om ekumenik. Det är omöjligt att ge en heltäckande bild av den i det här sammanhanget, så istället lyfts några viktiga aspekter upp. På grund av utrymmesbrist ligger fokus på 1900-talet och på Kyrkornas Världsråd. Kapitlet smalnas av från att först handla om den moderna ekumeniska rörelsen i allmänhet till att behandla de ortodoxa kyrkorna, och slutligen de orientaliska kyrkorna och mera specifikt den koptiska kyrkan, som är av störst intresse för min avhandling.

Oenigheter har funnits i kyrkan ända sedan Nya Testamentets tid, redan Paulus uppmanar församlingar till enighet.² Behovet av ekumenik har således funnits under hela kyrkans historia. Starten för den ekumeniska rörelsen anses ändå vara Världsmissionskonferensen i Edinburgh 1910, som inledde en tydligare strävan mot kristen enhet.³ Efter det här inleddes ekumeniska initiativ på många platser runt om i världen. Många olika initiativ under 1900-talet kunde nämnas, men som Gideon Goosen framhäver har framförallt ett stått i fokus för ekumeniken: Kyrkornas Världsråd.⁴

Goosen lyfter fram att Kyrkornas Världsråd (KV) var ett resultat av tre tidigare rörelser: Världsmissionskonferensen, Life and Work och Faith and Order. Tillsammans mynnade dessa tre rörelser ut i Kyrkornas Världsråd som officiellt grundades 1948 i Amsterdam.⁵ De här tre rörelserna hade enligt Jonas Jonson olika fokus och förståelse av enhet, vilket gjorde att det uppkom spänningar och sprickor mellan dem, vilka kom att orsaka stora problem för det ekumeniska arbetet. Life and Work hade ett stort fokus på social rättvisa, och enligt Söderbloms mening var tjänst något som förenade medan dogmer skiljde åt. Faith and Order hade ett annorlunda tankesätt och menade att det först är nödvändigt att komma överens i

¹ Många olika namn kunde användas. I den här avhandlingen används huvudsakligen fader Matta, vilket han blivit känd som i svenskspråkiga sammanhang genom Samuel Rubenson.

² Se till exempel 1 Kor 1:10 eller Ef 4:3-4.

³ Goosen 2001, 11.

⁴ Goosen 2001, 18.

⁵ Goosen 2001, 19-20.

fråga om lära och ordning. Ledarna för världsmissionskonferensen betonade frälsningshistorien och det gemensamma missionsuppdraget.⁶

Vid KV:s första sammankomst i Amsterdam var 147 kyrkor representerade. Efter det har somliga kyrkor dragit sig ur och andra kommit till. I nuläget består KV av 349 kyrkor och 8 generalförsamlingar har ägt rum. Syftet är att tjäna den ekumeniska rörelsen och som fokus ligger kallelsen till full synlig enhet.⁷ Som medlemmar i KV finns ett brett spektrum av kristna traditioner och kyrkor över hela världen. Den största kyrkan som inte är medlem är katolska kyrkan, som ändå har samarbetat mycket med andra kyrkor efter Andra Vatikankonciliet på 1960-talet.⁸ Påven Johannes XXIII ledde den katolska kyrkan in i det ekumeniska arbetet, motiverat med Jesu bön i Joh 17 för de kristnas enhet.⁹ De flesta ortodoxa kyrkorna är medlemmar i KV och har tillsammans med de protestantiska kyrkorna varit drivande i ekumeniken.¹⁰

Härnäst ges en översikt av de ortodoxa kyrkornas syn på ekumenik överlag, och därefter beskrivs ortodoxa kyrkors deltagande i ekumenik. Först behöver det ändå redogöras något för ortodox ecklesiologi, enligt vilken kyrkan till sitt väsen, som Hilarion Alfejev poängterar, är odelbar. Alfejev skriver att grunden för enhet i kyrkan är eukaristin, och utanför nattvardsgemenskapen finns ingen enhet. Alfejev betonar att kyrkan enligt ortodox teologi alltså inte är ett träd med olika grenar, utan schismerna visar hur heretiker, de som medvetet tar avstånd från kyrkans allmänna lära, avfallit från kyrkan som redan är en. Vidare lyfter Alfejev fram att kyrklig tillhörighet syns såväl i läromässig enhet som i eukaristin.¹¹

Alfejev betonar att det finns stora skillnader inom ortodoxa kyrkor i hur andra konfessioner uppfattas. Somliga ortodoxa teologer är av den åsikten att de som inte är ortodoxa har avfallit från kyrkan, medan andra går ännu längre och menar att även de flesta ortodoxa kyrkor avfallit. En stor del av de ortodoxa lokalkyrkorna har ändå relationer med andra kristna, framförallt med orientaliska kyrkor och romersk-katolska kyrkan. Alfejev lyfter fram att många ansedda ortodoxa teologer, till exempel Alexander Schmemmann och metropolit Anthony, har teologiskt motiverat att ortodoxa kyrkor har tagit del i den ekumeniska

⁶ Jonson 2008, 17-18.

⁷ Goosen 2001, 23-24.

⁸ Jonson 2008, 22.

⁹ Goosen 2001, 33.

¹⁰ Goosen 2001, 34.

¹¹ Alfejev 2002, 180-181.

rörelsen. Metropolit Anthony menar att nåd, ämbete och sakrament kan finnas även utanför ortodoxa kyrkan.¹²

Många olika ortodoxa kyrkor har varit aktiva under hela den ekumeniska rörelsens historia, men Michael Kinnamon lyfter fram att deltagandet ökade under 1960-talet. På ett motsvarande sätt som ortodoxa kyrkor tidigare hade försökt anpassa tron till nya situationer, visade officiella ställningstaganden hur deltagandet i den ekumeniska rörelsen var förenligt med ortodox tro. Ortodoxa kyrkan hade pågående dialoger med bland annat katolska, lutherska, orientala och reformerta kyrkor.¹³ Jean Corbon visar hur relationen mellan ortodoxa och katolska kyrkan förbättrades under 1960-talet när påve Paulus VI och den ekumeniska patriarken Athenagoras I träffades. I december 1965 upphävde de bannlysningen från 1054.¹⁴ Vidare har ortodoxa kyrkor deltagit aktivt i möten mellan kyrkor både nationellt och internationellt. Vid år 2000 var alla ortodoxa autokefala kyrkor medlemmar i KV, undantaget kyrkorna i Georgien och Bulgarien. Medlemmar från de ortodoxa kyrkorna har dessutom innehaft viktiga ledarskapsuppgifter. I samband med KV:s 25-årsdag uttryckte Patriarken av Konstantinopel att den ortodoxa kyrkan har berikats i mötet med de andra kyrkorna.¹⁵ Samtidigt framhåller Vasil T. Istavridis att ortodoxt deltagande i KV ibland har ansetts vara diskontinuerligt och obalanserat. Istavridis menar att orsaker till det här kan vara dålig förberedelse, svårigheter med språk och en negativ attityd mot ekumenik från vissa ortodoxa grupper.¹⁶

Kontakterna har stundvis varit problematiska; vid flertalet tillfällen har ortodoxa ledare uttryckt oro inför de ekumeniska kontakternas påverkan. Michael Kinnamon beskriver fyra problem som lyfts fram av ortodoxa ledare. Det första har att göra med det i mötena som står i konflikt med ortodox tradition och etik, till exempel andra samfunds syn på prästämbetet och inkluderande språk. Det andra handlar om KV:s struktur och arbetssätt som tycktes gå emot en ortodox ecklesiologi, eftersom ortodoxa kyrkor inte accepterar en idé om jämlikhet mellan konfessioner, utan tror att Gud kallar människor att leva enligt ortodox tro och tradition. Det tredje problemet gällde synen på ekumenik; de ortodoxa kyrkorna hade velat se ett större fokus på en gemensam återgång till och bekräftelse av den apostoliska traditionen. Det fjärde handlar om västkyrkornas mission i öst, som ortodoxa ledare

¹² Alfejev 2002, 181-183.

¹³ Kinnamon 2004, 71.

¹⁴ Corbon 2004, 595.

¹⁵ Kinnamon 2004, 71-72.

¹⁶ Istavridis 1993, 308-309.

uppfattade som prosyletism utan respekt för den kristendom som fanns på området från tidigare. De här svårigheterna har lett till att ortodoxt deltagande i såväl KV som ekumeniskt arbete över lag har varit föremål för en kritisk diskussion.¹⁷

Vid KV:s generalkonferenser från och med 1948 började de orientala ortodoxa kyrkorna komma i kontakt med varandra för första gången på länge.¹⁸ Till exempel deltog den etiopiska kyrkan från och med generalkonferensen 1948, och den koptiska kyrkan från 1954.¹⁹ Konferensen i Amsterdam 1948 följdes av besök mellan de syriska, etiopiska och koptiska kyrkorna, vilka alla önskade ha ett större samarbete och mera enhet. Under de kommande 20 åren skedde stora förändringar i kyrkorna och ekumeniken växte genom konferenser med de orientala kyrkorna. Vid det första panortodoxa rådet 1961 samtalade de orientala ortodoxa och östortodoxa kyrkorna om sina relationer. Rådet uppmanade till enhet och broderskap mellan kyrkorna, och efter rådet följde en stor mängd besök mellan kyrkorna. Genom kontakterna från KV träffades en icke-officiell grupp från både de östortodoxa och orientala ortodoxa kyrkorna i Danmark 1964. Efter diskussioner presenterades ett gemensamt uttalande där de uttryckte att de hos varandra erkänner kyrkans enda ortodoxa tro, och att de behöver närma sig varandra. På initiativ av den ekumeniske patriarken inledde en teologisk kommission 1965 arbetet för att förbereda för en möjlig dogmatisk enhet.²⁰

Middle East Council of Churches (MECC) började träffas efter KV:s generalförsamling i Uppsala. Medlemmarna bestod av kalcedonska ortodoxa, orientala ortodoxa samt protestanter. MECC var tänkt att tjäna kyrkorna i Mellanöstern genom dialog och samarbete. Två av de områden som prioriterades i mötet var kristen enhet och ett gemensamt vittnesbörd. Kyrkan i Egypten har varit med i MECC men har också tidvis varit för upptagen med sina egna problem, bland annat ekonomiska.²¹

I Egypten träffades på 1960-talet kristna studerande för att diskutera aktuella teman, bland annat relationer till andra religioner och ett gemensamt kristet vittnesbörd.²² En annan viktig drivande kraft för koptisk ekumenik var den monastiska förnyelsen, som hade en stark förankring i patristisk teologi.²³ Ett särskilt genombrott för ekumeniken i Egypten skedde 1973 när Shenouda III valdes till patriark av Alexandria. Shenouda III träffade under de

¹⁷ Kinnamon 2004, 72.

¹⁸ Istavridis 1993, 291.

¹⁹ Istavridis 1993, 308.

²⁰ Istavridis 1993, 292-293.

²¹ Corbon 2004, 599-601.

²² Corbon 2004, 597.

²³ Rubenson 1997, 45.

kommande åren som den koptiska kyrkans överhuvud många inflytelserika kristna ledare. Särskilt viktigt var mötet med påve Paulus VI som resulterade i en deklaration om kristologi. Deklarationen klargjorde enheten i Kristus som är sann Gud och sann människa, och således var meningsskiljaktigheterna från 600-talet överbryggade. Mötet öppnade också för en dialog mellan katolska och koptiska kyrkan som resulterade i pastorala relationer. På ett inofficiellt plan fortsatte studerande orientala ortodoxa kristna och andra ortodoxa kristna att träffas, och 1973 presenterades en motsvarande sammanställning om kristologi. År 1988 deklarerade de ortodoxa kyrkorna och de orientala ortodoxa kyrkorna officiellt och internationellt sin läromässiga enhet i fråga om synen på Kristus.²⁴

Rubenson betonar att många koptiska ledare och teologer har gått i polemik mot bland annat västvärlden, andra religioner, vissa delar av östkyrkan och specifika delar av den koptiska traditionen. Andra har emellertid fört fram radikala tankar om kristen enhet, en enhet som inleds i det andliga livet. Sådana tankar syns hos ledare som påve Shenouda och biskop Gregorius. En stark drivkraft i Egypten för kristen enhet har framför allt varit den monastiska rörelsen.²⁵ Personen av störst betydelse har enligt Rubenson varit fader Matta²⁶, som behandlas i den här avhandlingen.

1.2 Tidigare forskning

Samuel Rubenson framhåller att fader Matta är den i särklass mest välkända och betydande teologen från arabisk kristendom i modern tid. Fader Mattas texter har haft störst inflytande i Egypten, men de har också spridits mycket i kyrkor internationellt. Därför menar Rubenson att det är anmärkningsvärt att fader Matta knappt alls skrivits om akademiskt.²⁷ Noteras bör ändå att vissa texter har skrivits om fader Matta efter att Rubenson konstaterade detta år 2011. Det finns enligt Rubenson framför allt två orsaker till att Matta i så låg grad behandlats inom den akademiska litteraturen. Den första är att alla fader Mattas skrifter är skrivna på arabiska, och ännu har stora delar av dem inte översatts till andra språk. Den andra är att fader Matta inte själv har en akademisk utbildning och behandlar så många olika teman i sina texter.²⁸

²⁴ Corbon 2004, 598.

²⁵ Rubenson 1997, 45-46.

²⁶ Rubenson 2011, 430.

²⁷ Rubenson 2011, 430.

²⁸ Rubenson 2011, 430.

Några texter är ändå skrivna om fader Matta i olika sammanhang. I en nordisk kontext är de huvudsakligen skrivna av Samuel Rubenson, som skrivit inledningsordet till och gjort den enda svenskspråkiga översättningen av någon av fader Mattas texter: *Enhet ger liv* (2006). Rubenson har också skrivit ett bokkapitel om fader Mattas liv, kontext och teologiska produktion.²⁹ Fader Mattas skrifter och teologi behandlas också kort i ett annat bokkapitel av Rubenson, där fader Mattas teologi används som exempel för att visa vilken betydelse traditionen har inom den koptiska kyrkans förnyelse.³⁰ På tyska har fader Matta också behandlats något. Till exempel Gottfried Glassner har skrivit en artikel där han redogör för fader Mattas reformarbete.³¹ Dessutom finns förord på olika språk till utgåvor av fader Mattas böcker.

Vissa mera specifika texter har också skrivits om fader Matta. Hani Hanna har gjort en större studie som visar på likheter mellan Mattas och Karl Barths kristologi: *The Christology of Karl Barth and Matta al-Miskin* (2019). En längre avhandling skriven av Marco Hamam behandlar fader Mattas språkanvändning: *Loci and rhetorical functions of diglossic code-switching in spoken Arabic - an analysis of the corpus of homilies of the Egyptian hegumen Matta al-Miskin* (2011). I avhandlingen behandlas retorik i fader Mattas muntliga arabiska.

Sammantaget finns det lite tidigare forskning om fader Matta, som behandlat honom från några olika perspektiv. Tydligt är ändå att det material som finns skrivet om fader Matta är mycket begränsat. I den tidigare forskningen finns ett tydligt tomrum att uppmärksamma: Det finns ingenting skrivet som specifikt behandlar fader Mattas syn på kristen enhet. Det här är fallet trots att ekumenik som Rubenson betonar är ett mycket centralt tema för fader Matta, både när det gäller ecklesiologi och antropologi.³² Vidare kan det uppmärksammas att Rubenson valt att behandla just fader Matta i ett bokkapitel i boken *Key Theological Thinkers: from modern to postmodern* (2013), där de mest centrala teologerna i modern tid presenteras. Trots fader Mattas relevans har hans förståelse av kristen enhet ännu inte studerats.

²⁹ Rubenson i Kristiansen & Rise 2011, 430-442.

³⁰ Rubenson i Doorn-Harder & Vogt 1997, 35-51.

³¹ Glassner i Die Koptische Kirche 1994.

³² Rubenson 2011, 438.

1.3 Forskningsuppgift

Rubenson framhåller att Matta al-Miskin ”är utan jämförelse den arabisktalande kristenhetens i nutiden mest omtalade och inflytelserike teolog”.³³ Vidare betonar Rubenson att den monastiska förnyelsen och dess andlighet, som jag beskriver närmare i delkapitel 2.2, behöver bearbetas teologiskt och föras i dialog med bland annat protestantisk teologi, för att den ska kunna bidra mera till teologin i andra kontexter.³⁴ Mot den här bakgrunden är det motiverat att i en kontext starkt präglad av en luthersk tradition undersöka fader Matta.

Inom den ekumeniska rörelsen har det under flera decennier funnits en frustration över att det ekumeniska arbetet går så långsamt framåt. Fader Mattas perspektiv är intressanta i sammanhanget eftersom hans förslag är så annorlunda än många andras; fader Matta föreslår en väg till enhet som kan gå snabbt. Som exempel kan ges fader Mattas uppfattning av nattvarden, att kristna inledningsvis ska börja fira nattvard tillsammans, istället för att kyrkor först ska enas om innehållet.

Min övergripande forskningsuppgift är att beskriva och diskutera fader Mattas syn på kristen enhet. Uppgiften redogörs för genom två huvudsakliga frågor: Hur förstår fader Matta begreppet enhet? Hur menar fader Matta att kristen enhet i praktiken kommer till uttryck? Genom de här frågorna analyseras fader Mattas synsätt och hur han argumenterar för sina ståndpunkter. Avslutningsvis diskuteras fader Mattas uppfattning av ekumenik i relation till Risto Saarinen's ekumeniska modeller.

1.4 Metod och material

Metoden jag huvudsakligen använder mig av för att undersöka fader Mattas syn på kristen enhet är en tematisk-innehållslig analys. Den tematisk-innehållsliga analysen används huvudsakligen i kapitel tre och fyra, där fader Mattas texter analyseras med fokus på ekumenik. Fader Matta återkommer till ekumeniken inom ett brett spann av texter. För att analysera fader Mattas ekumenik går jag genom en stor mängd texter för att uppmärksamma och samla vad han skriver om enhet. En metod som också används till viss del, framförallt i kapitel tre, är begreppsanalys som görs på begreppet *enhet* i fader Mattas texter. I kapitel två där bakgrund presenteras används en annorlunda metod. I biografien i delkapitel 2.1 används en metod som skulle kunna beskrivas som en historisk metod.

³³ Rubenson 2011, 430.

³⁴ Rubenson 1997, 46-47.

Materialet i avhandlingen utgörs av fader Mattas stora produktion av korta skrifter och textsamlingar. De tre skrifterna som är av störst relevans för den här avhandlingen är följande: *Enhet ger liv* (2006), *Christian Unity* (2014) och *One Christ & One Catholic Church* (1994). *Enhet ger liv* är ursprungligen skriven 1984, *Christian Unity* är ursprungligen skriven 1965 och *One Christ & One Catholic Church* är ursprungligen skriven 1972. I övrigt används flera böcker och skrifter skrivna av fader Matta. Texterna är som Rubenson konstaterar i förordet till *Enhet ger liv* skrivna i en koptisk-ortodox kontext, vilket givetvis präglar dem.³⁵ Fader Mattas skrifter är huvudsakligen riktade till den koptiska kyrkan, till munkar, biskopar och präster, men även till lekmän i kyrkan. En utmaning i läsningen av fader Mattas texter är att det ibland är oklart vem han riktar sig till, trots att det i flera av texterna kommer fram i hans tilltal. Rubenson betonar ändå att fader Matta skriver till ”de kristna, oberoende av kyrklig hemort”.³⁶

Forskningsuppgiften försvåras av bristen på översättningar av fader Mattas texter, som alla ursprungligen är skrivna på arabiska.³⁷ Många texter är emellertid översatta till engelska och en del till bland annat tyska och franska. Att jag inte kunna ta till mig texterna på originalspråk innebär givetvis ändå en begränsning för den här avhandlingen. Även om stora delar av fader Mattas skrifter inte är översatta, gör hans omfattande publikationer det möjligt att tillägna sig stora mängder material. Ekumenik är dessutom ett tema som fader Matta återkommer till i en stor mängd texter om varierande teman. Min förhoppning är därmed att jag trots språkbegränsningen kunnat ta till mig ett tillräckligt stort material för att kunna analysera fader Mattas syn på kristen enhet. När jag presenterar en av fader Mattas texter för första gången nämner jag i texten när den är skriven, vilket är nödvändigt för att läsaren ska kunna följa en utveckling som finns i fader Mattas texter om kristen enhet. För att det ska vara enklast möjligt för läsaren att hitta samma text också när den är en del av en samlingsvolym hittas texten alltid med hjälp av årtalet i fotnoten som leder till rätt bok i källförteckningen.

1.5 Disposition

Avhandlingens andra kapitel inleds med en biografi över fader Mattas liv. Eftersom han är relativt okänd i den akademiska kontexten sammanfattas de viktigaste händelserna i hans liv. Därefter behandlas kort fader Mattas kontext, det vill säga den koptiska kyrkans

³⁵ Rubenson 2006, 18.

³⁶ Rubenson 2006, 7.

³⁷ Rubenson 2011, 430.

utveckling och förnyelse under 1900-talet. Syftet med detta bakgrundskapitel är att genom att beskriva fader Mattas liv och kontext öka förståelsen för hans texter. Som avslutning på kapitel 2 placeras Mattas syn på ekumenik i kontext av den koptiska kyrkan.

Kapitel tre och fyra är den här avhandlingens två huvudkapitel där fader Mattas syn på kristen enhet behandlas. Det tredje är ett mera teoretiskt kapitel, medan det fjärde är mera praktiskt. I kapitel tre behandlas teman som vad enhet enligt Matta är, vilken grund som finns för enhet och vad som är målet. I kapitel fyra behandlas enhet mera i praktiken; hur ser enhet ut i kyrkans och den personliga kristnas liv och vilka är vägarna dit? Viktiga teman hos Matta som nattvard, bön och kristen tjänst behandlas i kapitlet. Uppdelningen mellan kapitel tre och fyra är inte helt glasklar, eftersom flera teman kunde behandlas i båda kapitlen. En uppdelning som den här är ändå nödvändig för tydlighetens skull.

Kapitel fem inleds med att jag beskriver sex ekumeniska modeller som Risto Saarinen presenterar i sin bok *Johdatus ekumeniikkaan* (1994). Modellerna visar på olika sätt att förhålla sig till kristen enhet inom den ekumeniska rörelsen. Efter att modellerna är presenterade för jag dem i dialog med fader Mattas syn som blivit presenterad i kapitel tre och fyra. Avslutningsvis sammanfattar jag avhandlingen och lyfter fram vilka områden inom den här avhandlingens tematik som enligt min mening kunde bli föremål för ytterligare forskning.

2 Fader Mattas liv och kontext

Syftet med det här kapitlet är att skapa en förståelse för fader Matta, vilket leder till en fördjupad förståelse av hans texter som presenteras närmare i kapitel tre och fyra. Inledningsvis ges en kort beskrivning av hans liv där ett kyrkligt utanförskap går att skönja. De varierande livsskederna han genomgått och de sammanhang han tagit del av har säkerligen på olika sätt format hans texter. Efter biografien beskrivs den koptiska kyrkans utveckling och situation kortfattat, med fokus på 1900-talet. Kapitlet avslutas med att fader Matta kort diskuteras i relation till den koptiska kyrkan. För att förstå fader Matta är det nödvändigt att både notera hans förankring i den koptiska traditionen och de tillfällen där hans synpunkter skiljer sig från koptisk tradition.

Inledningsvis behöver något konstateras om källorna som används i det här kapitlet. Louise Berglund diskuterar historisk metod i sin och Agneta Neys bok *Historikerns hantverk – om historieskrivning, teori och metod* (2015). Ur boken vill jag lyfta fram två poänger angående hur historiska källor kan användas, vilka kan vara av betydelse för de källor jag använder mig av. Berglund använder sig av begreppet ”tendens” för att visa på ett viktigt kriterium i källkritiken.³⁸ Källorna behöver sättas in i ett sammanhang och läsaren behöver resonera kring vilka omständigheter som kan ha påverkat källmaterialet.³⁹ När det kommer till historisk metod när en individ är i fokus lyfter Berglund fram att forskaren behöver vara observant på sina känslor, eftersom det exempelvis finns en risk att bli förtjust i forskningsobjektet.⁴⁰

Vid flera tillfällen idealiseras fader Matta i källorna jag använt mig av, vilket jag noterar i min text. Tendenskriteriet konstaterar jag också att i vissa fall kan påverka trovärdigheten i materialet. Berglund framhåller att en klar frågeställning och kontextualisering är nödvändig för att hantera metodologiska utmaningar då en individ är i centrum för forskning.⁴¹ Fader Mattas liv presenteras i underkapitlet 2.1, medan syftet med underkapitlet 2.2 är just att kontextualisera hans liv och texter.

³⁸ Berglund 2015, 149.

³⁹ Berglund 2015, 150.

⁴⁰ Berglund 2015, 162.

⁴¹ Berglund 2015, 162.

2.1 Biografi över fader Mattas liv

Fader Matta föddes 1919 i norra Egypten och gavs då namnet Yusuf Iskandir.⁴² James Helmy berättar att Yusufs familj var fattig och under uppväxten lärde han sig av sin mor att be. Yusuf kommer ihåg att han bad när det fanns problem inom familjen och att han upplevde en himmelsk närvaro. Trots att bönen var närvarande i familjen hade Yusuf enbart tillfälliga kontakter till den officiella kyrkan.⁴³

Yusuf studerade till farmaceut och blev enligt Helmy under studietiden vägledare åt många av sina kamrater. Yusufs längtan att be ledde honom tidvis att tiotals gånger under en studiedag avbryta studierna för bön, menar Helmy.⁴⁴ Rubenson lyfter fram att apoteksrörelsen som Yusuf 1943 grundade snabbt gjorde stor vinst. En orsak till det var att Egypten var ett relevant område för de allierade under andra världskriget, så det fanns stora behov av apotek.⁴⁵ Enligt Helmy var det framförallt fattiga som sökte sig till Yusufs apotek, eftersom han var villig att sänka priserna för att tillgängliggöra mediciner.⁴⁶

Av olika orsaker kom ändå Yusuf liv att förändras mycket. Rubenson lyfter fram att Yusuf på ett motsvarande sätt som många andra unga egyptier ville ta avstånd från det starka inflytandet från det sekulära västlandet, vilket enligt Yusuf uppfattning stod för den tidens förfall. Vidare ville Yusuf också ta avstånd från hur västlandet, bland annat genom sin militära närvaro, inte tog egyptiernas förhållanden i beaktande.⁴⁷ Helmy understryker hur Yusuf enligt egen beskrivning upplevde en ”spiritual pressure” och ”awareness of eternal life”, det vill säga andlig press och medvetenhet om evigt liv, i sitt hjärta.⁴⁸ Yusuf var otillfredsställd och hade en längtan efter att fullständigt hänge sig åt Gud. Han sålde sin apoteksrörelse och övriga egendom för att ge åt fattiga, och det berättas att han endast behöll en sammanställning av texter om bönen och en skriftsamling av Isak av Nineve, vilka han tog med sig till öknen.⁴⁹ Noterbart är spänningen mellan orsakerna som Rubenson och Helmy lyfter fram till att Yusuf lämnade sitt liv med apoteksrörelsen för öknen.

Rubenson berättar att Yusuf kom att ansluta sig till den monastiska rörelsen och mera specifikt Samuelsklostret i den egyptiska öknen. Vid anslutningen fick Yusuf sitt munknamn

⁴² Rubenson 2011, 431.

⁴³ Helmy 2012, 8-9.

⁴⁴ Helmy 2012, 9.

⁴⁵ Rubenson 2011, 431.

⁴⁶ Helmy 2012, 9.

⁴⁷ Rubenson 2011, 431.

⁴⁸ Helmy 2012, 9.

⁴⁹ Helmy 2012, 10; Rubenson 2011, 431.

Matta, det vill säga Matteus, och själv lade han till al-Miskin, som kan översättas med ”den fattige” eller ”tiggaren”.⁵⁰ Den store ledaren för den monastiska rörelsen i koptiska kyrkan var Mina al-Mutawahlid, senare kallad Kirillus VI som patriark. Fader Mina var abbot på Samuelsklostret och han hade ett radikalt asketiskt levnadssätt, samtidigt som han framhöll vikten av studier.⁵¹ Samuelsklostret var enligt Helmy det strängaste som fanns i den koptiska kontexten, med en stor brist på leveranser och mat.⁵²

Rubenson menar att Matta al-Miskin i klostret fokuserade på att läsa litteraturen han tagit med sig. I klostret fanns också Bibeln och en samling tänkespråk av ökenfäder som Matta al-Miskin fördjupade sig i.⁵³ Både i fråga om vad Matta al-Miskin läste och i berättelsen om hur han begav sig ut i öknen finns vissa hagiografiska tendenser. När Matta al-Miskins liv beskrivs används vissa modeller som är vanligt förekommande i berättelser om heliga människor. Ofta framställs hans liv i ett idealiserat ljus. Helmy skriver att livet i klostret till stor del bestod av tillbedjan och Matta al-Miskins andliga vägledare fader Mina har enligt Helmy lyft fram att Matta al-Miskin gjorde 350 prostrationer varje kväll.⁵⁴ Uppgifter om hur ofta fader Matta bad under sina studiedagar och hur många prostrationer han gjorde i klostret är exempel på uppgifter som framställer fader Matta i ett gott ljus, utan att det nödvändigtvis kan bekräftas genom andra källor. Enligt Helmy var livet i Samuelsklostret präglad av sjukdom på grund av vattnets höga mineralhalt. Det fanns också stor brist på mat och efter två år skickade fader Mina Matta al-Miskin till klostret Deir al-Suryani.⁵⁵

Rubenson berättar att det i Deir al-Suryani fanns ett stort bibliotek och som abbot fungerade biskop Theofilos. Fader Matta läste mycket här och fördjupades i den ortodoxa traditionen. Fader Mattas undervisning i kombination med hans asketiska levnadssätt ledde enligt Rubenson till att han blev en ledare för unga munkar på klostret.⁵⁶ Helmy menar att Matta al-Miskin med tiden började känna en allt starkare dragning mot total ensamhet, och började tillbringa allt mera tid i en cell utanför klostret för att kunna koncentrera sig. Enligt Helmy bad han i cellen, läste Bibeln, sjöng hymner och skrev ett av sina mest kända verk, på engelska *Orthodox Prayer Life*. Till klostret återvände han ofta endast korta stunder för att fira liturgi. Under perioden i klostret blev Matta al-Miskin också prästvigd, först plötsligt

⁵⁰ Rubenson 2011, 431.

⁵¹ Rubensons 2011, 431.

⁵² Helmy 2012, 10.

⁵³ Rubenson 2011, 432.

⁵⁴ Helmy 2012, 11.

⁵⁵ Rubenson 2011, 432.

⁵⁶ Rubenson 2011, 432.

mot sin vilja, men efter en övertalningsprocess av biskop Theofilos tog han slutligen emot tjänsten. Enligt Helmy väntade Theofilos utanför Matta al-Miskins cell i tre dagar utan att äta eller dricka för att få honom att acceptera prästvigningen.⁵⁷ I berättelsen kan det noteras att rollen som fader Matta får, att vara den ofrivilliga profeten, är en roll som ofta förstärks. Att fader Matta ska framstå på ett visst sätt kan mycket väl ha påverkat hurdan form Helmys berättelse har tagit sig uttryck. Berättelsen kan inte styrkas med andra källor som används i den här avhandlingen.

År 1954 blev fader Matta ställföreträdande patriark i Alexandria då han kallades att ersätta Yusab II som abdikerat.⁵⁸ Nelly van Doorn-Harder hävdar i sin text *Kyrillos VI (1902-1971): Planner, Patriarch and Saint* (1997) att missnöjet mot Yusab II var stort och att den koptiska kyrkan under hans tid som patriark präglades av skandaler, korrupcion och simoni. Vidare menar van Doorn-Harder att Yusab II till och med blev bortrövad och tvingad att skriva under sin abdikation.⁵⁹ Rubenson lyfter fram att valet av fader Matta som patriark grundade sig på en förhoppning om reform inom kyrkan. Tiden som patriark blev emellertid kort för fader Matta som lämnade posten efter ett och ett halvt år för att undgå konflikter, menar Rubenson.⁶⁰ Vilka konflikterna var och eventuella övriga orsaker till fader Mattas korta tid som ställföreträdande patriark framgår inte i litteraturen. Enligt Rubenson begav sig fader Matta tillbaka till Samuelsklostret där han fokuserade på sitt läsande, skrivande och andliga övningar. Inom kort förenades han där med flera av sina tidigare lärjungar från Deir al-Suryani, bland annat den blivande patriarken Shenouda. Med tiden började fader Matta allt mer tydligt framträda som den koptiska väckelsens förgrundsgestalt. Fader Matta blev också mera känd i Egypten när hans skrifter blev spridda. Samtidigt uppstod ett missnöje över att munkarna inte lydde biskoparna, men istället drogs till fader Matta.⁶¹

Rubenson framhåller att situationen kom att förändras mycket när fader Mina blev vald till patriark 1959. Fader Mina hade en stor vilja att reformera och ville bland annat skapa en tydligare ordning i klostren. Fader Matta och de övriga munkarna från Deir al-Suryani blev befallda av fader Mina att bege sig tillbaka till Deir al-Suryani. Somliga av munkarna återvände till klostret, medan fader Matta och några av hans nära munkar stod emot och istället begav sig till en kommunitet i Helwan nära Kairo. Fader Matta skrev och undervisade

⁵⁷ Helmy 2012, 12.

⁵⁸ Rubenson 2011, 432.

⁵⁹ van Doorn-Harder 1997, 234.

⁶⁰ Rubenson 2011, 432.

⁶¹ Rubenson 2011, 432.

i kommuniteten där flera av hans reformvänner också befann sig. Spänningarna med den offentliga kyrkan blev stora och 1960 blev fader Matta och hans lärjungar i kommuniteten exkommunicerade. De begav sig då till den lilla oasen Wadi Rayan, en sänka långt in i öknen som befinner sig söder om Fayumoasen.⁶²

Rubenson skriver att fader Matta levde med sina lärjungar i oasen avskilda från den övriga världen i nio år. Under tiden skrev fader Matta en stor mängd texter som trycktes i Helwan där han tidigare uppehållit sig. Rubenson lyfter fram att den exkommunicerade fader Matta var svår att kontrollera: ”Alla försök att få honom att anpassa sig hade misslyckats, alla försök att tysta honom likaså”.⁶³ Fader Mattas texter spreds runt om i Egypten, framförallt i kyrkor och kloster av unga kopter som ville se en förnyelse i kyrkan. Efter nio år i Wadi Rayan blev fader Matta år 1969 benådad och kallad att bli ledare för Makaraiosklostret som vid det här tillfället var i dåligt skick. I Makaraiosklostret levde fader Matta som ledare och andlig fader ända till sin död 2006.⁶⁴

Rubenson berättar att klostret under fader Mattas period blomstrade på många sätt. Under de första tio åren steg antalet munkar från under tio till över hundra. Fader Mattas tidigare lärjungar anslöt sig till klostret och många unga kopter från universiteten blev munkar och nya lärjungar till fader Matta. Klosterområdet blev tio gånger större i och med en nybyggd mur och omfattande reoveringar ägde rum i byggnaderna. Munkarna på klostret startade odlingar och boskap föddes upp på stora områden omkring klostret. Även ett tryckeri anordnades i klostret där bland annat fader Mattas texter kunde tryckas.⁶⁵

Rubenson lyfter fram att det emellertid tidigt efter att fader Matta anlät till Makaraiosklostret uppstod konflikter med kyrkans ledning. Vid valet av patriark 1971 var fader Matta enligt Rubenson ett kontroversiellt alternativ, och Shenouda blev vald.⁶⁶ John Watson menar i sin text *Signposts to Biography – Pope Shenouda III* (1997) att fader Matta bland de stora massorna i Egypten var ett populärt alternativ, men att han bemöttes med misstänksamhet från de kyrkliga auktoriteterna.⁶⁷ Rubenson lyfter fram många olika orsaker till att spänningar i kyrkan skapades. Fader Mattas saknade vilja att underordna sig ledningen i kyrkan. Vidare var Shenouda orolig över de kontakter Makaraiosklostret byggde såväl till statsmakten i Egypten som till kloster utanför kyrkan i Egypten. Fader Matta personligen

⁶² Rubenson 2011, 433.

⁶³ Rubenson 2011, 433.

⁶⁴ Rubenson 2011, 433.

⁶⁵ Rubenson 2011, 433.

⁶⁶ Rubenson 2011, 434.

⁶⁷ Watson 1997, 247.

gjorde även flera saker som upprörde kyrkoledningen, till exempel att försvara presidentens besök till Jerusalem 1977 och motta en koptisk-katolsk munk till gemenskapen i Makaraiosklostret, trots att detta inte var förenligt med kyrkoledningen. Även teologiska skillnader mellan Shenouda, som långt stod för en traditionell koptisk teologi, och fader Matta, med starka influenser från bland annat kyrkofäder och modern ortodox teologi, bidrog till konflikten.⁶⁸ Rubenson beskriver det som att fader Mattas sällsynt breda teologiska kunskaper orsakade spänningar i den koptiska kyrkan.⁶⁹

Rubenson berättar att många andra på Makaraiosklostret tog ansvar för byggen och lantbruket, medan fader Matta fokuserade på sitt skrivande. På 1980-talet flyttade fader Matta med två andra munkar till ett ökeneremitage, där fader Matta bland annat skrev bibelkommentarer till Nya Testamentet. Enligt Rubenson lät fader Matta bli att direkt debattera mot biskopen och patriarken, och han försvarade sig också sällan mot anklagelserna för irrlära som riktades mot honom. Under fader Mattas tid i klostret skapades goda relationer till andra kyrkor. Genom sina kontakter till andra kloster inom både ortodoxa och katolska kyrkan kom Makaraiosklostret att bli en mittpunkt för den monastiska ekumeniska rörelsen.⁷⁰

2.2 Den koptiska kyrkan i förändring

Genom Alexandria var Egypten under de första århundradena med och formade teologins utveckling. I Egypten finns rötterna till kristen monasticism. I Alexandria mötte evangeliet den antika filosofin, och där fanns både kyrkofäder och viktiga apologeter.⁷¹ Vid kyrkomötet i Chalcedon 451, när de orientaliska kyrkorna inte godkände formuleringen om Kristi två naturer, skedde en förändring. Rubenson förklarar att teologin i Alexandria förlorade sin centrala plats, och ända sedan den här tiden har den koptiska kyrkan befunnit sig i en försvarsposition som har präglat teologin från området.⁷²

Försvarspositionen har under historien synts på många olika sätt. Under tidig medeltid var den teologiska litteraturen enligt Rubenson mycket icke-reflekterande. Teologin förändrades emellertid under medeltiden i och med arabiskans framväxt i Egypten. Genom det gemensamma språket skapades kontakter till andra arabisktalande kyrkor. Den koptiska

⁶⁸ Rubenson 2011, 434.

⁶⁹ Rubenson 2011, 438.

⁷⁰ Rubenson 2011, 433-434.

⁷¹ Rubenson 1997, 36.

⁷² Rubenson 1997, 46.

kyrkan fick även på ett nytt sätt tillgång till sin egen tradition genom att tidiga grekiska och syriska texter översattes till arabiska. Den här perioden präglades ändå av såväl ett försvar för sin kristologiska ståndpunkt som en polemik mot islam. Utmaningen från islam har lett till många försök att ge rationella godtagbara svar. Kritiken från islam och koptiska kyrkans försök att svara på den har lett till ett fokus på inkarnationen och treenigheten ännu idag.⁷³

På 1800-talet började Egypten öppnas upp för västvärlden och många protestanter och katoliker kom till landet. Mot slutet av 1800-talet uppkom reaktioner mot det inflytande som västvärlden hade i landet. Teologiska texter vid den här tiden var starkt präglade av en polemik mot både katoliker och protestanter, vilket också syns i nutiden. På 1940-talet startade en period av förnyelse i koptiska kyrkan, en förnyelse som har sin bakgrund i söndagsskolrörelsen, där många unga kopter utbildades i religion för att sedan börja leva ett monastiskt liv.⁷⁴ I klostren fanns både andliga ledare och andlig litteratur från den tidiga kyrkan. År 1959, när Kyrillos VI valdes till patriark över Alexandria, fick den monastiska rörelsen ett uppsving. I de gamla klostren syntes en återväxt och många av de unga munkarna kom att bli viktiga ledare för den koptiska kyrkan. Texter från klostren har inte varit lika genomsyrade av polemik, och klostren kom att bli ett centrum för förnyelsen i den koptiska kyrkan. Den mest framträdande förgrundsgestalten för förnyelsen är Matta al-Miskin.⁷⁵

Rubenson betonar att det i den koptiska kyrkan har funnits en tydlig spänning mellan tradition och förnyelse. Ett område som orsakat tydliga spänningar har varit olika bibeltolkningar och sätt att förhålla sig till västlig bibelkritik. Det alexandrinska arvet har inte varit helt förenligt med det protestantiska inflytandet. Influenserna av såväl protestantism som muslimsk förståelse av Koranen har enligt Rubenson medfört att det i den koptiska kyrkan funnits tydliga tendenser till bokstavliga bibeltolkningar. Ett annat förhållningssätt finns emellertid hos fader Matta som ändå inkorporerar en del av den västliga bibelforskningen. Som exempel ger Rubenson att fader Matta vid ett tillfälle diskuterar Johannesevangeliets författarskap, vilket visar på en öppnare inställning till bibelkritik än vad som är allmänt i den koptiska kyrkan. Fader Matta betonar att Bibeln behöver upplevas och att det huvudsakliga syftet med Bibeln behöver vara att lära känna Gud. Snarare än att bidra med argument för vissa doktriner menar fader Matta att Bibeln

⁷³ Rubenson 1997, 36-37.

⁷⁴ Rubenson 1997, 38, 46.

⁷⁵ Rubenson 1997, 39-40.

behöver upplevas i mötet med Gud. När det gäller bibeltolkningar är fader Matta influerad av den alexandrinska traditionen, vilket syns i hans allegoriska tolkningar.⁷⁶

Till skillnad från mycket annan litteratur från Egypten, visar fader Matta på kunskap om teologisk kritik från västvärlden. I den monastiska förnyelsen som helhet finns däremot ett starkt fokus på traditionen genom läsningar av patristisk litteratur. I fader Mattas texter syns framförallt ett inflytande av Isak av Nineve, som ofta citeras. Genom läsningar av Isak av Nineve är fader Matta djupt rotad i asketisk tradition från Syrien.⁷⁷ Som många andra från östkyrkan är fader Matta också starkt influerad av Athanasios och Kyrillos av Alexandria. Den här influensen syns bland annat på fader Mattas starka betoning på inkarnationen.⁷⁸

En påverkan från tidig monastisk teologi syns också i det fokus på ekumenik som finns i den monastiska förnyelsen i Egypten. Rubenson framhåller att det patristiska arvet utan tvekan lägger grunden för Matta som önskar ena många kristna traditioner. Genom sin kyrkosyn från det arvet förstår han kyrkan som universell och långt större än den koptiska traditionen. Den koptiska kyrkan uppfattas ofta annars enligt Rubenson som en stängd gemenskap. Idén om kyrkorna som ett träd där grenarna närmar sig varandra med målet att fullt ut kunna erkänna varandra är främmande för den koptiska kyrkan. Hos fader Matta syns en tydlig kontrast till en stor del av den övriga koptiska traditionen; istället för att gå i polemik med islam eller väst återvänder fader Matta till arvet från kyrkofäderna. Snarare än att framhäva den egna traditionens dogmatiska korrekthet kallar fader Matta kyrkorna till en djupare kärlek och nåd.⁷⁹

⁷⁶ Rubenson 1997, 44.

⁷⁷ Rubenson 1997, 41, 45.

⁷⁸ Rubenson 1997, 41.

⁷⁹ Rubenson 1997, 45-46.

3 Enhet i kyrkan för världen

Följande kapitel består till stor del av en begreppsanalys av *enhet* i fader Mattas texter. Inledningsvis behandlas vilken roll enhet spelar i fader Mattas gudsföreställning. Efter det behandlas fader Mattas förståelse av inkarnationen, som enligt hans mening visar hur Gud förenar sig med världen. Fader Mattas syn på Gud som en och inkarnationen är betydelsefull för hans argumentation för kristen enhet som senare behandlas. Efter det analyseras fader Mattas syn på vad enhet mellan kristna är, samt vad som är enhetens grund och mål. I slutet av kapitlet analyseras fader Mattas ecklesiologi med fokus på ekumenik. Där behandlas bland annat följande frågor: Hur förstår fader Matta Kristi världsvida kyrka; vilka alla räknar han in?

Följande kapitel behandlar alltså teoretiska perspektiv på fader Mattas förståelse av kristen enhet. De fem teman som underkapiteln behandlar finns inte som sådana i fader Mattas texter utan är min egen uppdelning. Jag har noggrant läst fader Mattas texter och sett de här relevanta områdena, som får utgöra följande kapitels struktur. Medan det här kapitlet är mera teoretiskt, lyfts i kapitel 4 fram mera praktiska perspektiv.

3.1 Gud förenar sig med människan

En viktig utgångspunkt för många teologer är att Gud är en, och även fader Mattas argumentation för sin syn på kristen enhet startar därifrån. I texten *Walk in the Light* (1977) behandlar fader Matta Guds väsen. Han betonar att Gud är en och att det inte finns några uppdelningar i honom: ”God is Father, Son and Holy Spirit in a simplicity, not a multiplicity”.⁸⁰ Som bakgrund för argumentationen finns Jesu bön i Joh 17, som behandlas närmare i delkapitel 3.3 om grunden för enhet. Fader Matta lyfter fram att människan kan ta emot Gud genom Jesus; genom Kristus kan hon bli ett med Fadern.⁸¹ I det här kapitlet behandlas inkarnationen, som spelar en betydande roll i fader Mattas teologi i stort, men även när det gäller hans syn på enhet.

I boken *The Communion of Love* (1984) beskriver fader Matta vad inkarnationen enligt hans mening går ut på. Enhet finns med på många olika sätt i inkarnationen. Fader Matta menar att Gud i inkarnationen förenade både himlen och jorden, och Gud och människan.

⁸⁰ Fader Matta 2016, 75.

⁸¹ Fader Matta 2016, 75.

Inkarnationen är för fader Matta mysteriet om hur Guds rike manifesteras på jorden.⁸² I texten *The Feast of the Ascension* (1979) betonar fader Matta att det finns en fullständig enhet mellan Fadern och Sonen.⁸³ I inkarnationen blev Gud människa och skapade en komplett enhet med sig själv och mänskligheten. Från en tidigare splittring förenades det gudomliga och det mänskliga genom Kristus.⁸⁴ Samuel Rubenson lyfter fram att fader Mattas uppfattning av inkarnationen liknar en syn som finns hos Kyrillos av Alexandria och Athanasios. Även de menade att himmel och jord försonades i och med inkarnationen.⁸⁵

Fader Matta diskuterar i texten *The Holy Spirit and Pentecost* (1979) enheten i Kristi person närmare. I inkarnationen bildade den gudomliga och den mänskliga naturen en fullständig enhet. Jesus var en människa i en kropp. Vidare framhåller fader Matta att Kristus skapade en personlig och individuell enhet till människor, istället för att på något sätt föra ihop alla människor till en massa som han förenade sig med. Fader Matta hävdar att Kristus räddar människor tålmodigt, en för en.⁸⁶

Fader Matta utvecklar i texten *The Hidden Aspect of the Nativity* (1984) vad det kan innebära att Gud och mänskligheten förenas i Kristus. Han framhåller att Guds och mänsklighetens viljor förenas i Kristus, och att de där blir hans egen enda vilja. På det här sättet blir det möjligt för människor att i sina liv börja uppfylla Guds vilja på jorden. Det är det här som fader Matta menar med Guds rike som manifesteras, att Guds vilja och intentioner sker. Tack vare att Guds och människans viljor förenades kan Guds rike bryta fram på jorden.⁸⁷

Inkarnationen möjliggjorde alltså att människan förenas med Gud. Fader Matta är ändå tydlig med att människan är i en statisk position och det är Gud som är i rörelse mot människan, som när Jesus kom och när Guds rike kommer.⁸⁸ Enheten som människan får med Gud är en enhet i närvaro och vision. Fader Matta beskriver enheten på följande sätt: "this union is not one of divine nature but simply of life".⁸⁹ När en människa tar emot Kristus finns inte längre någon uppdelning mellan henne och Gud, utan hon har gått in i en "simple oneness".⁹⁰ Människans vilja och Guds vilja är inte längre uppdelade.⁹¹ Rubenson lyfter fram

⁸² Fader Matta 1984, 77.

⁸³ Fader Matta 2016, 166.

⁸⁴ Fader Matta 2012, 180.

⁸⁵ Rubenson 2011, 437.

⁸⁶ Fader Matta 2016, 185.

⁸⁷ Fader Matta 1984, 77-78.

⁸⁸ Fader Matta 1984, 140.

⁸⁹ Fader Matta 2016, 75.

⁹⁰ Fader Matta 2016, 75.

⁹¹ Fader Matta 2016, 75.

att människan enligt fader Matta är skapad för enhet, både med Gud och med annat skapat. Det här visar hur enhet också är ett viktigt drag i fader Mattas antropologi.⁹² Enligt fader Matta förenar sig alltså Gud i inkarnationen med människor som är skapade för enhet.

Sammantaget är inkarnationen synnerligen betydelsefull i fader Mattas teologi. Den innebär att Gud, som i sig själv är en, genom Kristus enar sig med mänskligheten. Fader Mattas fokus på inkarnationen påverkar hans syn på kristen enhet på flera sätt, vilket lyfts fram senare i avhandlingen. Noterbart i det här skedet är ändå att fader Matta i *Enhet ger liv* utifrån Jesu bön i Joh 17 visar på en koppling mellan enhet i Gud och enhet bland kristna: ”Kristus låter hela vidden av den kraft som finns i hans enhet med Fadern och Faderns enhet med honom vara mönster och förebild för den enhet som han ber om för oss, i honom och i varandra”.⁹³ Det vad fader Matta skriver om kristen enhet behöver alltså förstås mot bakgrunden av hans förståelse av Guds person och inkarnationen.

3.2 Enhet mellan kristna

I det här underkapitlet presenteras hur fader Matta förstår begreppet *kristen enhet*. Kristen enhet är enligt fader Matta väldigt betydelsefull: ”Kristen enhet är ju trons viktigaste krav”.⁹⁴ Tydligt i hans skrivande är ett stort fokus på Gud trots att han behandlar enhet mellan människor. Därför presenterar jag fader Mattas uppfattning utifrån personerna i treenigheten. Rubenson betonar att den enhet fader Matta behandlar ”har sin grund i den Treenige”.⁹⁵ Fader Matta lyfter i *Enhet ger liv* fram att enheten nås genom Kristus: ”Genom hans närvaro är vi ett i anden, i Guds kärlek och den Helige Andens gemenskap”.⁹⁶ Till först presenteras vad fader Matta skriver om Gud och det gudomliga, sedan Anden och avslutningsvis Kristus. Avslutningsvis analyseras hur fader Matta menar att enheten hittas inom en själv.

Inledningsvis behöver ändå påpekas att enhet enligt fader Matta är omöjligt att beskriva. I *Enhet ger liv* beskriver han enhet som ”ett djupt mysterium”, eftersom enheten är av likadant slag som enheten mellan Fadern och Kristus.⁹⁷ Enligt fader Matta är det inte möjligt att greppa enheten: ”Den mänskliga hjärnan kan varken omfatta alla dess sidor, nedteckna dess innehåll, eller utforska dess gränser”.⁹⁸ I *Christian Unity* (2014) framhåller fader Matta

⁹² Rubenson 2011, 438.

⁹³ Fader Matta 2006, 51.

⁹⁴ Fader Matta 2006, 23.

⁹⁵ Rubenson 2006, 16.

⁹⁶ Fader Matta 2006, 28.

⁹⁷ Fader Matta 2006, 50.

⁹⁸ Fader Matta 2006, 50.

också att kristen enhet inte kan undersökas teoretiskt, eftersom den är av gudomlig natur.⁹⁹ Därför beskrivs fader Mattas förståelse av kristen enhet till följande utifrån personerna i treenigheten.

Fader Matta betonar i *Christian Unity* att sann enhet behöver sökas och studeras i Gud och i hans närhet. En enhet som saknar en gudomlig närvaro kan enbart vara en idé. Det är enligt fader Matta möjligt att diskutera enhet utan Gud, men en sann och synlig enhet kan endast sökas i Gud.¹⁰⁰ Fader Matta beskriver enheten som en gudomlig enhet på ett gudomligt plan. Fader Matta beskriver en önskan om en enhet enligt Guds vilja. Enligt fader Matta strävas det i kyrkor ofta efter en enhet som bottnar i människors självbevarelsedrift. Istället framhåller han att den enhet som Gud begär är en gudomlig enhet.¹⁰¹ Enheten beskrivs till och med av fader Matta som ”själva den gudomliga kärlekens natur”.¹⁰² Fader Matta önskar att det ska finnas gudomlig enhet mellan kyrkor både gällande essens och framträdande.¹⁰³

Fader Matta betonar att enheten behöver börja sökas i Anden. Han kontrasterar sitt synsätt mot ett synsätt där enheten söks i bokstaven. För fader Matta är det en relevant fråga var vi startar: ”Med bokstaven eller med Anden? Med lagen eller med livet? Med trons och lärotraditionens innehåll eller med deras inre väsen?”.¹⁰⁴ Enligt fader Matta dödas Anden om enhet inledningsvis söks med bokstav. Kopplingen mellan Anden och bokstav beskriver fader Matta som att Anden är upphovet till bokstaven, och bokstaven kan fullkomnas och få liv genom Anden. Därför behöver kristna traditioner som har en dialog med varandra inleda från Anden. Fader Matta motiverar också enheten i Anden genom att lyfta fram Jesu bön i Joh 17:20-26, där Jesus enligt honom ber för andlig enhet. För att inleda i Anden understryker fader Matta att man behöver leva i Kristus.¹⁰⁵

När fader Matta reflekterar kring kristen enhet i *Enhet ger liv* har han ett stort fokus på Kristus, som ”är enheten”.¹⁰⁶ Kristna behöver leva tillsammans ”i trons innersta och enda väsen”, vilket också kan beskrivas som Kristus själv. När det gäller lärotraditionen framhåller fader Matta att det är Kristus som är lärotraditionens väsen, vilken också har sitt ursprung i Kristus. Kristus kan på inget sätt begränsas av formuleringar av honom. Utifrån

⁹⁹ Fader Matta 1997, 9.

¹⁰⁰ Fader Matta 1997, 12.

¹⁰¹ Fader Matta 1997, 13, 15.

¹⁰² Fader Matta 2006, 23.

¹⁰³ Fader Matta 1997, 18.

¹⁰⁴ Fader Matta 2006, 24.

¹⁰⁵ Fader Matta 2006, 24-25.

¹⁰⁶ Fader Matta 2006, 25.

Joh 17:20-26 framhåller fader Matta att kristen enhet inte enbart innefattar uppfattningar av Kristus, utan även en enhet i Kristus.¹⁰⁷

I fader Mattas texter finns också en indirekt koppling till Jesus genom att han skriver om enhet och sanning.¹⁰⁸ Sanning är ett sätt genom vilket fader Matta i *Christian Unity* beskriver vad enhet är: ”Unity is Truth”.¹⁰⁹ Orsaken till att fader Matta framhåller att enhet är sanning är att han förstår enhet som något gudomligt, vilket han följaktligen uppfattar som sanningen. Som kontrast betonar fader Matta att enhet inte är en vetenskap eller kunskap i meningen vad som är korrekt och inkorrekt, utan enheten är sanningen.¹¹⁰

Fader Matta lyfter också fram annat som kristen enhet inte är. Framförallt tar han tydligt avstånd från enhet som grundar sig på ett emotionellt närmandesätt. Emotioner är inte enligt fader Matta en grund för sanning, även om de kan framstå som vackra och rätta. Ett problem fader Matta ser med en enhet byggd på emotioner är att den ärar människan snarare än Gud.¹¹¹ Tanken och intellektet har för fader Matta en viss roll i enheten. Han skriver exempelvis i *Enhet ger liv* att Anden ”styrker enheten i tanke, ord och gärning”.¹¹² I *Christian Unity* framhåller han också att kristna inte ska förbise att söka enhet på ett intellektuellt plan, men samtidigt anser han att det inte tjänar till mycket gott. Enheten kan inte heller enligt fader Matta förstås med förnuftet. Förnuftet kan inte på förhand uppfatta hur enhet skulle fullbordas, förnuftet skulle enbart kunna förstå det i efterhand. Att enhet inte kan förstås med förnuftet handlar för Matta om att enhet är något gudomligt; det är Anden som enar.¹¹³

Eftersom kristen enhet enligt fader Matta är fråga om något gudomligt blir en relevant fråga var och hur enheten ska sökas. Han framhåller i *Christian Unity* att enheten inte ska sökas utanför människan till exempel genom diskussion, utan den metoden är i själva verket en orsak till att kristen enhet för tillfället inte förverkligas. Istället framhåller fader Matta att enheten behöver sökas inom en själv. För att enhet ska uppnås behöver människor först söka Gud, vilket inte görs utanför en själv: ”God inhabits the heart and manifests himself there”.¹¹⁴ I hjärtat finns enligt fader Mattas mening egenskaper som liknar Guds egenskaper,

¹⁰⁷ Fader Matta 2006, 24-25.

¹⁰⁸ I Joh 14:6 säger Jesus sig vara sanningen.

¹⁰⁹ Fader Matta 2014, 11.

¹¹⁰ Fader Matta 2014, 9-10.

¹¹¹ Fader Matta 2014, 7.

¹¹² Fader Matta 2006, 38.

¹¹³ Fader Matta 2014, 11.

¹¹⁴ Fader Matta 2014, 9-10.

och hjärtat omfattar (comprehends) enhet i dess sanning och djup. Därför menar fader Matta att enhet behöver studeras inom människan, där den gudomliga närvaron hittas.¹¹⁵

Henri Nouwen reflekterar kring vad som är kännetecknande för fader Mattas syn på kristen enhet i sitt förord till fader Mattas bok *The Communion of Love* (1984). Han lyfter fram att fader Matta överlag i sina texter, och även när det gäller kristen enhet, flyttar fokus från människan till Gud.¹¹⁶ Som jag visat i det här underkapitlet är detta mycket tydligt i vad fader Matta skriver kring begreppet enhet. Nouwen lyfter i relation till det här fram en relevant poäng. Han framhåller att Fader Mattas fokus på Gud inte betyder att han på något sätt uppfattar människor som oviktiga eller inte skulle känna till människans inre. Nouwen framhåller istället att det handlar om att enhet enligt fader Matta innebär att möta varandra i Guds närhet.¹¹⁷

3.3 Grunden för enhet

Eftersom fader Matta grundar sin syn på kristen enhet framförallt på Jesu bön i Joh 17, analyserar jag i det här underkapitlet hur han använder sig av nämnda bibelställe. Med tanke på att fader Matta skriver om bibelstället i så många olika källor har jag gjort urvalet att använda hans poängar från tre olika källor. Till först behöver ändå fader Mattas bibelsyn klarläggas för att hans poängar angående konkreta bibelverser ska bli tydliga. Mot slutet av det här kapitlet diskuterar jag vad som kan finnas i bakgrunden till att fader Matta fäster så stor vikt vid Jesu bön.

Fader Matta framhåller i texten *How to read the Bible* (1984) att Bibeln är en annorlunda bok än andra böcker. Bibeln är enligt fader Matta fullständigt skriven med hjälp av Guds inspiration och innehåller talesätt och bud från Gud. Fader Matta beskriver Bibeln som en bok av Gud, given åt människor, för att leda dem till evigt liv.¹¹⁸ I texten *How the Bible Changed My Life* (2016) beskriver fader Matta hur han själv använder sig av Bibeln. Han menar att andra inte ska se på honom som en bibelforskare, tolkare eller kommentator. Istället framhåller fader Matta att Bibeln för honom framförallt varit en hjälpreda och guide. I sammanhanget hänvisar han till Ps 119 där det står att ”Ditt ord är en lykta för min fot, ett ljus på min stig”.¹¹⁹ Noterbart är alltså att fader Matta inte i mitt material behandlar

¹¹⁵ Fader Matta 2014, 10, 12.

¹¹⁶ Nouwen 1984, 10.

¹¹⁷ Nouwen 1984, 10.

¹¹⁸ Fader Matta 1984, 15.

¹¹⁹ Ps 119:105.

bibeltexten som exeget. Istället reflekterar han kring texten utifrån hur den kan peka i en viss riktning. Vidare kan det poängteras att han ser på Bibeln som mycket relevant och inspirerad av Gud.

I *Enhet ger liv* citerar fader Matta en del av Jesu bön. De delar av bönen som fader Matta citerar ur Joh 17:20-26 är följande: ”Men inte bara för dem ber jag, utan också för alla som genom deras ord tror på mig. Jag ber att de alla skall bli ett och att liksom du, fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss...jag i dem och du i mig, de skall fullkomnas och bli ett...för att den kärlek som du har älskat mig med skall vara i dem”.¹²⁰ Utifrån den här passagen framkommer bakgrunden till fader Mattas syn på enhet som den blev beskriven i föregående delkapitel. Efter citatet framhåller fader Matta att Jesus ber om en andlig enhet och att bönen leder fram till en enhet i Kristus.¹²¹ I texten *Pentecost: The Promise of the Father* (1984) använder fader Matta bibelcitatet för att visa på den direkta kopplingen mellan enheten och kärleken inom Gud och enheten och kärleken som ska finnas mellan kristna. Fader Matta menar mot bakgrunden av det här bibelstället att kyrkan tar emot samma enhet och kärlek som Jesus hade i treenigheten.¹²²

Senare i *Enhet ger liv* fortsätter fader Matta att använda början av bibelstället. Han framhåller att Jesus ber för alla människor och kyrkor, för ”var och en som vill innefattas i denna hans bön eller följa hans kallelse, eller mer precist uttryckt vill följa hans främsta bud”.¹²³ Enheten, som fader Matta uppfattar som ett mysterium, anser han vara såväl en kallelse som det främsta budet. Enheten är alltså enligt fader Matta både mycket relevant och angår varje kristen och varje kyrka. Mot bakgrunden av hur fader Matta använder sig av bibelstället blir det förståeligt att enheten är av stor betydelse för fader Mattas teologi.

Fader Matta betonar i *Enhet ger liv* att enheten är Jesu egen önskan: ”Kristus väntar på denna enhet”.¹²⁴ Vidare framhåller fader Matta att det är stora saker på spel när det gäller kristen enhet. Fader Matta skriver att Kristus i det här skedet redan var medveten om vilken betydelse kristen enhet skulle ha, att den ”bär med sig gåvor, krafter och avgörande inflytande på hela det mänskliga släktet”.¹²⁵ Huruvida världen kan tro på Kristus står alltså på spel, eftersom enhet i kyrkorna har en evangeliserande effekt. Hittills menar fader Matta

¹²⁰ Fader Matta 2006, 24.

¹²¹ Fader Matta 2006, 23-24.

¹²² Fader Matta 1984, 170-171.

¹²³ Fader Matta 2006, 50.

¹²⁴ Fader Matta 2006, 52.

¹²⁵ Fader Matta 2006, 51.

att kyrkorna utnyttjat Jesu ord i syftet att uppvisa sig själva, medan den andliga enheten som Kristus bad om åskådliggör Kristus för världen.¹²⁶

Sammanfattningsvis motiverar fader Matta ofta sin syn på kristen enhet med hjälp av Jesu bön i Joh 17. Det är den bibeltexten som för honom lägger grunden för kristen enhet. Utifrån bönen motiverar fader Matta vilken typ av enhet kristna ska ha och att den enheten bottnar i enheten i Gud och hur Gud förenat sig med människan. På grund av att det är Jesu egen önskan menar fader Matta att kristen enhet, som angår alla kristna, får en oerhört stor relevans. Dessutom har den kristna enheten stora följder för huruvida Jesus blir synlig för världen.

Vad kan då finnas i bakgrunden för fader Mattas fokus? I delkapitel 2.2 hänvisade jag till Rubenson som lyfter fram att fader Matta är inspirerad av Athanasius och Kyrillos av Alexandria, vilket syns i hans stora fokus på inkarnationen. I delkapitel 3.1 kom det fram att fader Matta angående inkarnationen betonar att människans och Guds viljor förenades i Kristus, vilket enligt fader Matta betyder både att Guds vilja kan bryta fram och att det inte längre finns någon uppdelning mellan Gud och en person som tagit emot Kristus. Fader Mattas stora fokus på Jesu bön i Joh 17 kan därför förstås mot bakgrunden av fader Mattas betoning av inkarnationen. Jesu vilja, som förenar både människors och Guds vilja, kommer nämligen tydligt fram i Jesu bön. Det kan också mycket troligt ha följder för fader Mattas argumentation att kristen enhet är mera relevant än de faktiska frågor som kyrkor debatterar om. Jesu vilja i de frågorna kommer nämligen inte alltid fram i evangelierna.

3.4 Enhetens resultat

Fader Matta presenterar i *Enhet ger liv* nio punkter som är resultatet av enhet. De här punkterna går i hög grad in i varandra genom att de behandlar likartade teman. Två teman anser jag vara särskilt genomgående i de nio punkterna, och jag behandlar dessa teman separat i det här underkapitlet. Det första temat gäller helande och försoning, som fader Matta anser vara ett resultat av enhet. Det andra genomgående temat, vilket jag behandlar efteråt, är en följd av det föregående, eftersom förlåtelse och försoning enligt fader Matta leder till att kyrkan får den kraft den behöver.

¹²⁶ Fader Matta 2006, 52.

3.4.1 Helande och försoning

Fader Matta skriver att ett upphävande av kyrkliga fördömanden från båda sidorna i en schism skulle få ett omedelbart resultat, nämligen att hinder för Andens verksamhet i kyrkorna skulle upphöra att existera. Fader Matta framhåller att de ortodoxa kyrkorna under 1500 år har levt i fiendskap med varandra, men när enheten möjliggör Andens handlande kan den ”utgjuta nya gåvor till helande för denna illa medfarna värld och alla kyrkor”.¹²⁷ När kyrkor ömsesidigt upphäver fördömanden kan kyrkorna alltså börja förnyas genom helande.

Fader Matta behandlar också innebörden av ett delat nattvardsbord. Han framhåller att det som behövs är ”kraften i Kristi blod, som ensamt har förmåga att driva ut fiendskap och fullkomna försoningen i Hans kropp”.¹²⁸ När kyrkorna genom nattvarden tar del i försoningen ger Gud kraft att förlåta. Enligt fader Matta har bristen på enhet hittills varit en orsak till alla kyrkors svaghet. Att kyrkorna sinsemellan förlåter varandra är även enligt fader Matta relevant med tanke på kopplingen till Matt 6:14: ”Ty om ni förlåter människorna deras överträdelse skall er himmelske fader också förlåta er”.¹²⁹

Fader Matta skriver som bekant i en koptisk-ortodox kontext, vilket präglar hans texter genom att en nära angelägenhet för honom är enhet mellan de chalcedonska och orientaliska kyrkorna. Fader Matta skriver att om de ortodoxa kyrkorna överskrider de skadliga skiljelinjerna kan en kraft som leder till försoning uppkomma. De ortodoxa kyrkornas schismer resulterade dessutom enligt fader Matta i splittringen 1054, vilket i sin tur lett till en svagare och söndrigare värld. Fader Matta framhåller att en splittrad kyrka inte är tillräckligt stark sett till den här världens behov, och att en försoning mellan kyrkorna nu är oundgänglig.¹³⁰ Intressant i sammanhanget är att Samuel Rubenson i sitt förord till *Enhet ger liv* betonar den påverkan kyrkomötet i Chalcedon hade på övriga schismer bland kyrkor. Rubenson poängterar att oförmågan att kunna enas år 451, vilket som bekant ledde till den första stora schismen inom kristenheten, var startskottet för splittring och försvarandet av den egna lärans fullkomlighet. Det här betyder som Rubenson påpekar att ett helande från den här schismen skulle öppna upp för helande från senare schismer också.¹³¹ I förlängningen betyder det här att fader Mattas synpunkter på schismen i Chalcedon kan få följder för kristen enhet långt bortom hans egen ortodoxa kontext.

¹²⁷ Fader Matta 2006, 40-41.

¹²⁸ Fader Matta 2006, 41.

¹²⁹ Fader Matta 2006, 41.

¹³⁰ Fader Matta 2006, 42-43.

¹³¹ Rubenson 2006, 18.

Om kyrkorna skulle återvända från fiendskapen skulle det enligt fader Matta likväl innebära en ånger. Fader Matta värderar den här ångern synnerligen högt: ”En sådan ånger är i sig en så oerhörd kraft att den kan få himlens hela ansikte att stråla och föra med sig dagar av glädje och fred för hela världen”.¹³² Kristen enhet, som gestaltas av helande, förlåtelse och försoning är alltså vad kyrkan, och i förlängningen hela världen, är i behov av.

3.4.2 Kyrkan får kraft

Kraft är ett begrepp som återkommer regelbundet i fader Mattas beskrivning av enhetens resultat. Vid många olika tillfällen framkommer det att kyrkan enligt fader Matta tar emot kraft från Gud när enhet finns. Vid det gemensamma nattvardsbordet får kyrkorna kraft att förlåta genom Kristi blods kraft. Vidare skriver fader Matta att en gemensam ånger för med sig en enorm kraft.¹³³ I föregående avsnitt lyftes det fram att bristen på enhet har hindrat Anden från att verka i kyrkorna. Resultatet av enheten blir däremot att Anden ger kyrkan den kraft som den behöver.

Fader Matta kopplar splittringen bland kyrkorna, bland annat mellan katolska och ortodoxa, till en övrig splittring i världen. Kyrkan insåg inte enligt fader Matta vad den gjorde, men han påpekar att den ”sådde fiendskapens och söndringens ande i världen” inom politik bland olika folk och länder.¹³⁴ På grund av det här behöver nu kyrkan verka i överensstämmelse med Jesu kärlek, för att ”lyfta bördan från denna splittrade och sönderbrutna värld”.¹³⁵ Om det däremot finns enhet i kärlek och tro får kyrkan kraft, vilket en splittrad värld behöver.¹³⁶ Enheten är enligt fader Matta en del av människans natur, medan västerlandet ”lider under individualismens tyranni”.¹³⁷ Om enhet istället skulle fullbordas i kyrkorna skulle gemenskapen kunna komma fram.¹³⁸

Fader Matta beskriver de omvälvande följder som skulle bli verklighet, om enhet skulle fullbordas i de ortodoxa kyrkorna. Gemenskapen och läran skulle ta form, så att kyrkan kan bli en avbild av den sista måltiden. Budskapet från den ortodoxa kyrkan skulle bli förkunnat i världen. Resultatet av de ortodoxa kyrkornas enhet skulle alltså vara att nya chanser uppkommer för evangeliet att spridas, så att världen försonas med Gud. Anden är enligt fader

¹³² Fader Matta 2006, 41.

¹³³ Fader Matta 2006, 41.

¹³⁴ Fader Matta 2006, 42-43.

¹³⁵ Fader Matta 2006, 43.

¹³⁶ Fader Matta 2006, 43.

¹³⁷ Fader Matta 2006, 44.

¹³⁸ Fader Matta 2006, 44-45.

Matta i en nyckelroll när det gäller enandet. För att det ska vara möjligt behöver kyrkorna fullständigt lyda Anden, eftersom enheten inte kan existera utan Anden. Kyrkan är helt beroende av Andens kraft.¹³⁹

När kyrkor förenas framhåller fader Matta att kyrkorna kan åstadkomma sådant som annars hade varit omöjligt. I enheten finns det fördolt ”en ny kraft som har sitt ursprung i Guds eviga väsen”.¹⁴⁰ Fader Matta använder sig av en bild för att beskriva det här. I övrigt är världen funtad så att om A läggs till B så blir resultatet AB, men när det gäller den andliga världen redogör fader Matta för ett annat resultat. När andliga gåvor förenas blir A och B både AB och BA, det vill säga gåvorna förenas på ett mystiskt vis så att gåvorna inte endast ägs av den enskilda personen, utan även av andra. På det här sättet har också kyrkorna på ett större plan enligt fader Matta mycket att vinna på att förenas med andra kyrkor. Den kraft som frigörs i enheten är något som fader Matta åter igen nämner att världen är i behov av. Den här kraften finns emellertid aldrig i någon enskild kyrka, utan i den världsvida gemenskapen av kristna finns en förvandlande kraft som världen väntar på. När kyrkor förenas med varandra kan de uppnå sådant som vore omöjligt för en enskild kyrka. Förenade kyrkor, som inte heller bara är gemensamt grupperade, får en kraft från Gud själv. Enligt fader Matta bidrar kraften i enheten till Guds närvaro i världen.¹⁴¹

Fader Matta fortsätter att diskutera relationen mellan vad han kallar världen och kyrkan. Han menar att det är uppenbart att världen avskiljer sig från kyrkan, och kyrkan ger världen orsak att göra det. Om kyrkorna återvänder till Anden, återvänder världen till kyrkan, menar fader Matta. På grund av den svaghet som funnits i kyrkan har den inte varit förmögen att visa riktningen till Gud.¹⁴² Rubenson gör i *Tradition and Renewal in Coptic Theology* en koppling mellan inkarnationen och kristen enhet. Rubenson beskriver att kyrkans uppgift enligt fader Matta inte bara är att ge uttryck för kristen enhet, utan att förena världen, som Gud gjorde genom inkarnationen. Rubenson framhåller att uppgiften enligt fader Matta förutsätter kristen enhet.¹⁴³ I enheten får kyrkan alltså enligt fader Matta kraft att förena världen.

Som fader Matta förstår det låter Jesus kraften som han har i enheten med Fadern utgöra ett exempel för den enhet som han önskar bland kyrkorna. När det finns enhet mellan kyrkorna

¹³⁹ Fader Matta 2006, 44-46.

¹⁴⁰ Fader Matta 2006, 47.

¹⁴¹ Fader Matta 2006, 46-48.

¹⁴² Fader Matta 2006, 48-49.

¹⁴³ Rubenson 1997, 42.

frigörs enligt fader Matta en ”evangeliserande kraft för hela världen, ljudlös och utan ord”.¹⁴⁴ Resultatet av kristen enhet handlar alltså i första hand för fader Matta om att Kristus blir uppenbarad i världen med hjälp av kyrkan. Följden av enhet kan sammanfattas i följande formulering av fader Matta: ”Därefter frigöres en kraft, en uppståndelsens kraft, från kyrkan till världen och för världen, samma kraft som uppväckte Kristus.”¹⁴⁵

3.5 Den allomfattande kyrkan

Fader Matta inleder sin text *One Christ & One Catholic Church* (1994) med att hänvisa till trosbekännelsen, och lyfter fram att delen om den allomfattande kyrkan ofta missförstås. Människor förstår det som att enheten ligger i en viss konfessions lära, till exempel att det allomfattande gäller de som är ortodoxa, katolska eller protestantiska. På grund av den idén uppfattar människor att enheten begränsas av dogmer. Fader Matta menar emellertid att kyrkan är katolsk till sitt väsen. Kyrkan är större än människornas dogmer och strukturer, och kan således inte heller begränsas av dogmerna. Fader Matta förstår kyrkan som en ny enhet med Kristi natur, som har format kyrkan. Eftersom kyrkan är Kristi kropp på jorden är den en helhet som samlar och fyller Kristi kropp. Den här enheten är både synlig och osynlig, oändlig och ändlig. Även om kyrkan existerar på jorden i tid och rum sträcker den sig bortom tiden och är metafysisk. Att kyrkan är allomfattande betyder alltså för fader Matta att den är oändlig och oförstörbar. Den är en helhet i likhet med Kristi natur.¹⁴⁶

Fader Matta framhåller att kyrkan med sin oändliga natur är större än människan. Människan kan aldrig fylla kyrkan, även om hela världen skulle frälsas. Endast Kristus kan fylla kyrkan. Kyrkan är enligt fader Matta den nya skapelsen; det är fråga om en ny jord, himmel och människa. Att kyrkan är en ny skapelse betyder för fader Matta att den är en ny, oföränderlig och evig helhet. Det gamla försvinner lite i taget, medan Kristus fyller kyrkan och människorna i den.¹⁴⁷ I *Enhet ger liv* lyfter fader Matta emellertid fram att det inte alltid är på det sättet. Kyrkan kan vara Kristi kropp, eftersom han har gett kyrkan mysteriet av sin kropp, men kyrkan kan också vara ”idel tomhet utan något som fyller henne”.¹⁴⁸

När fader Matta skriver om kyrkan skriver han ständigt om Kristus, eftersom kyrkan enligt fader Matta följer Kristus på alla sätt. Han framhåller i *One Christ & One Catholic Church*

¹⁴⁴ Fader Matta 2006, 51-52.

¹⁴⁵ Fader Matta 2006, 52.

¹⁴⁶ Fader Matta 1994, 3-5.

¹⁴⁷ Fader Matta 1994, 4.

¹⁴⁸ Fader Matta 2006, 34.

att Kristus samtidigt är tidslig och evig, lokal och universell helhet. Kristus är också av en inkluderande natur. Härav följer att kyrkan är likadan till sin natur. Kyrkan är alltså enligt fader Matta med nödvändighet allomfattande och en. Att kyrkan är en behöver enligt fader Matta förstås mot bakgrund av Kristi gudomliga kapacitet att förena varje människa med Gud. Den som lever i Kristus är ett med Gud, vilket leder till att de som lever i kyrkan, Kristi kropp på jorden, blir ett.¹⁴⁹ Det yttersta kännetecknet för kyrkan är enligt fader Matta att den likt Kristus lever i döden och uppståndelsen.¹⁵⁰

Fader Matta framhåller att kyrkan uttrycker sin katolicitet och blir ett framförallt genom sakramenten. De sakrament fader Matta i första hand återkommer till i ett sammanhang av enhet är dopet och nattvarden. Nattvarden behandlas närmare i delkapitel 4.2, och därför lyfts framförallt fader Mattas perspektiv på dopet och sakramenten i allmänhet upp här. Fader Matta framhåller att kyrkan genom sakramenten förs ihop till en ande och en kropp, Kristi kropp.¹⁵¹ I texten *On the resurrection* (1979) skriver fader Matta att den nya människan i Kristus formas till en kropp genom dopet. Genom dopet dör och uppstår människan med Kristus och tar emot uppståndelsens ljus.¹⁵²

Kyrkan är som tidigare nämnts den nya skapelsen enligt fader Matta. Han förstår Kristus som den andra Adam och genom Kristus har alla folkslag slagits samman till ett. Enandet av alla folk har enligt fader Matta orsakats av inkarnationen, som krossade alla jordens barriärer. Fader Matta framhåller att Kristi gudomlighet har lett till att alla nationaliteter, raser och övriga uppdelningar, till och med döden, har överbryggats. Kristus har som Guds son kunnat samla mänskligheten till ett enda släktskap (filiation) med Gud. För människan som tar del av Kristi kropp försvinner därmed barriärer och hon blir ett med andra människor.¹⁵³ Rubenson betonar att fader Matta här i *One Christ & One Catholic Church* tar avstånd från sekterism i kyrkor som den katolska, ortodoxa och protestantiska. Istället lyfter Rubenson fram att det viktiga för fader Matta är försoningen i Kristus. Försoningen får följden att den allomfattande kyrkan är långt större än vad människor kan åstadkomma.¹⁵⁴

Om kyrkan till sin natur är allomfattande – hur förklaras då all splittring? Fader Matta förklarar det här genom att lyfta fram att kyrkan inte lever enligt sin katolska natur. Den naturen menar han att både är essensen av ett liv i Kristus och beviset på kyrkans kraft. Fader

¹⁴⁹ Fader Matta 1994, 5.

¹⁵⁰ Fader Matta 2006, 34.

¹⁵¹ Fader Matta 1994, 5.

¹⁵² Fader Matta 2012, 205.

¹⁵³ Fader Matta 1994, 6-7.

¹⁵⁴ Rubenson 2006, 17.

Matta menar att orsaken till att kyrkan inte lever enligt sin natur ligger i hur den uppfattar Kristus och kyrkan, ofta genom att missa att de är höjda över våra förnuft. Fader Matta framhåller att försöken att filosofiskt tolka vad kyrkan är kan hindra människor att se den katolska naturen som Kristus och kyrkan har. Begreppen som används för kyrkan, till exempel allomfattande, menar alltså fader Matta att stämmer mycket bra, men däremot uppfattas de ofta fel. Synden orsakar hat, missförstånd och oenigheter i kyrkan genom att påverka våra sinnen. Som exempel på sina tankar om varför kyrkan inte lever enligt sin katolska natur ger fader Matta schismen inom de ortodoxa kyrkorna om Kristi natur. Problemet i schismen ligger alltså inte enligt fader Matta i kyrkans natur, utan i människors förmåga att uppfatta Kristus. Fader Matta önskar en återupptäckt av vilken kraft och djup det finns i Kristi kropp och blod.¹⁵⁵

Synden påverkar alltså människans uppfattningar. Fader Matta framhåller därför att det är för den nya människan kyrkan är katolsk: "only for the man who possesses the mind of Christ will the Church remain one, unique and catholic".¹⁵⁶ När människor tar emot Kristi natur i sina hjärtan menar fader Matta att Kristi vilja kommer fram vilket för med sig att enhet i kyrkan uppstår. Andens arbete i kyrkan förgör hatet och Kristus manifesteras i kyrkan. När människor överlämnar sina liv åt Kristus blir kyrkan ett genom Guds nåd. Fader Matta använder en biblisk bild för att beskriva det här, nämligen hur Kristus blir herde över flokken och är källan till enheten där. När kyrkan har enhet i tanke och längtan menar fader Matta att den inkarnerade Kristus manifesteras där.¹⁵⁷

Noterbart i fader Mattas ecklesiologi är hans breda syn på kyrkan och vilka han räknar dit. Tydligt är att fader Matta ser betydligt bredare på kyrkan är vad många andra ortodoxa teologer gör. I delkapitel 1.1 lyftes bland annat fram att en relativt vanlig ståndpunkt inom de ortodoxa kyrkorna är att endast den ortodoxa kyrkan är den verkliga kyrkan. Även tanken att de flesta ortodoxa kyrkor avfallit är förekommande. Angående den koptiska kyrkan lyftes det fram att det varit vanligt att gå i polemik mot andra östkyrkor. I den här kontexten är det påfallande att fader Matta ser brett på vem som hör till kyrkan. Som jag tidigare i det här kapitlet betonade inleder fader Matta sin text *One Christ and One Catholic Church* med att lyfta fram att kyrkan är mycket större än någon enskild kyrka, som den katolska, ortodoxa eller protestantiska. Fader Matta betonar att de som ser sitt eget kyrkosamfund som det enda sanna representerar ett alltför smalt tankesätt. Det här är fråga om människors uppdelningar,

¹⁵⁵ Fader Matta 1994, 8-9.

¹⁵⁶ Fader Matta 1994, 9.

¹⁵⁷ Fader Matta 1994, 8-9.

som den allomfattande kyrkan sträcker sig långt bortom. Fader Matta framhåller att det är Kristus som kan fylla kyrkan, vilket i förlängningen verkar betyda att kyrkan är där människor tar emot Kristus.¹⁵⁸ Därför använder fader Matta sig av bland annat följande formulering, ”Kyrkan, varje kyrka, chalcedonensisk eller ej”,¹⁵⁹ för att visa att den betydelse han ger begreppet *kyrka* är större än vad som ofta menas i hans kontext.

Fader Matta skriver att han längtar efter kyrkans enhet över hela världen. Fader Matta visar i slutet av sin text *One Christ and One Catholic Church* vilken betydelse kyrkans enhet har: ”How is it going to be proved to the world that God is one but through the oneness of those born from him?”.¹⁶⁰ Om kyrkan inte är en kan världen inte heller se att Gud är en. På ett motsvarande sätt frågar sig fader Matta också hur världen ska få det verifierat för sig att Kristus är Guds ende son, om inte de som är Guds barn lever i enhet i den enda kroppen. Förutom att kristen enhet är central för teologin framhåller fader Matta att kyrkans enhet är beviset på Kristi existens och handlande.¹⁶¹

¹⁵⁸ Fader Matta 1994, 3-4.

¹⁵⁹ Fader Matta 2006, 49.

¹⁶⁰ Fader Matta 1994, 10.

¹⁶¹ Fader Matta 1994, 10.

4 Enhet i praktiken

Följande kapitel behandlar praktiska perspektiv på fader Mattas syn på ekumenik. För fader Matta startar enheten i Anden, inte i bokstaven. Därför är de praktiker som beskrivs i följande kapitel inte endast ett uttryck för hur kristen enhet ser ut, utan också vägen till kristen enhet. Kapitlet inleds med ett delkapitel som behandlar vilka orsaker fader Matta ser till att enhet mellan kristna i så hög grad saknas, samt vilken väg fader Matta ser för att öka enheten mellan kristna.

De praktiker som enligt fader Matta uttrycker kristen enhet och utgör vägen till kristen enhet beskrivs omedelbart därefter. Uppdelningen av praktikerna i delkapitel finns inte som sådan i fader Mattas texter, utan det är fråga om centrala teman jag noterat i hans texter. De teman som är centrala för fader Matta, och som utgör det här kapitlets underrubriker, är det gemensamma nattvardsbordet, bön, kristen tjänst, bibelläsning och tjänande. Sedan behandlas två dygder som fader Matta återkommer till i sina texter om kristen enhet: kärlek och ödmjukhet. Kapitlet avslutas med det som enligt fader Matta är det ultimata målet och den praktiska följden av den enhet som har beskrivits i det här kapitlet, nämligen att världen får liv genom tron på Kristus.

4.1 Orsaker till splittring och enande i praktiken

Följande delkapitel består av två delar. Den första lyfter fram de huvudorsaker fader Matta ser till den brist på enhet som enligt honom råder. I *Christian Unity* lyfter fader Matta fram att det finns två orsaker till att kristen enhet inte för tillfället är förverkligad. Orsakerna är att människan söker enhet utan att ha överlämnat sig till Gud, och att enhet söks som något utanför en själv istället för inom en själv.¹⁶² Den andra delen behandlar hur enhet i praktiken enligt fader Matta ska sökas. Där lyfts framförallt fram att kristna behöver återvända till trons innersta väsen, det vill säga Kristus själv.

4.1.1 Orsaker till splittring

Fader Matta framhåller att människan för tillfället visserligen söker enhet, men gör det utan att fullständigt överlämnat sig åt Gud. Enhet ska enligt fader Matta inte sökas för sin egen

¹⁶² Fader Matta 2014, 9.

skull. Istället framhåller fader Matta att kristna behöver överlämna sitt hjärta, sig själv och sitt förnuft till Gud.¹⁶³

Fader Matta är inne på samma spår i andra texter också där han diskuterar varför kristen enhet saknas. I *Our Need for Christ* (2014) lyfter fader Matta fram att kristna ofta visar upp sig själva istället för Kristus. Han lyfter fram att det ofta finns en diskrepans mellan Kristus och kristendomen, vilket får tydliga följder. Istället för Kristus är det människors stolthet, mål och principer som utgör kristendomen. Bristen på Kristus i kristendomen är enligt fader Matta orsaken till att kristna har så negativa attityder till andra kristna.¹⁶⁴

I texten *The Meaning of the Psalms* (1973), som i övrigt behandlas närmare i delkapitel 4.4 om bibelläsning, beskriver fader Matta en dialog. I dialogen framkommer en insikt om varför kristen enhet saknas. Insikten har en stark koppling till att enhet söks utan att människor först överlämnat sig åt Gud. En person säger åt fader Matta att han nu förstått att kyrkans splittring beror på att kyrkan saknar en gemensam vision av Gud, och fader Matta instämmer. Fader Matta framhåller att kristna skulle enas om de hade en förenad bild av vem Gud är.¹⁶⁵ Också här blir det tydligt att kristnas fokus på sig själva, istället för att fokus sätts på Gud, enligt fader Matta är ett hinder för kristen enhet.

Den andra orsaken till kristen splittring som fader Matta lyfter upp i *Christian Unity* är att enhet söks utanför en själv. Problemet handlar för fader Matta om att enheten söks genom diskussion, medan enhet i själva verket hittas inom en. När enhet söks utanför en själv inleds spekulationer och visserligen intressanta diskussioner, men fader Matta framhåller att diskussioner resulterar i motsatta åsikter som inte är förenliga. Personerna som deltar i diskussionerna står för sina egna försanthållanden, som andra inte uppfattar som sanna. Fader Matta betonar att enhet inte kan sökas på ett teoretiskt plan.¹⁶⁶

Fader Matta beskriver orsaken till splittring på ett motsvarande sätt i texten ”*I AM*” in the *Eucharist* (1974). I texten nämner fader Matta vilka stora schismer och konflikter som i kyrkans historia funnits på grund av olika uppfattningar om nattvardens betydelse. Den huvudsakliga orsaken som fader Matta ser till konflikterna är att kristna i första hand har bemött mysteriet med hjälp av sina mänskliga intellekt (minds). Eftersom mänskliga intellekt som bekant skiljer sig från varandra har en naturlig följd blivit att schismer har

¹⁶³ Fader Matta 2014, 9.

¹⁶⁴ Fader Matta 2014 (2), 6-8.

¹⁶⁵ Fader Matta 2016, 107.

¹⁶⁶ Fader Matta 2014, 9.

uppkommit. Intellekten i västkyrkorna skiljer sig från dem i östkyrkorna, och intelלקten i östkyrkorna skiljer sig sinsemellan på ett motsvarande sätt, skriver fader Matta. Han menar emellertid att kristnas tankar är möjliga att enas, men det sker i så fall genom att Kristus enar i nattvarden, inte genom att nattvarden närmas intellektuellt.¹⁶⁷

I det här skedet av avhandlingen har det kommit fram flera idéer som fader Matta tar avstånd från gällande hur enhet söks. I delkapitlet 3.2 lyftes det fram att enhet enligt fader Matta inte kan sökas på en emotionell grund, eftersom emotioner inte är en grund för sanning. I det här delkapitlet kom det fram att också ett rationellt närmandesätt enligt fader Matta är ofördelaktigt. Båda de här sätten menar fader Matta att används och orsakar splittring.

Fader Matta betonar i texten *We are Sojourners* (1966) vikten av att söka enhet i det inre livet först. Enhet i Anden i en gemenskap växer alltid fram inifrån. Fader Matta framhåller att försök till enande som grundar sig på diskussioner och organisationer misslyckas, på samma sätt som alla andra mänskliga försök tenderar misslyckas. Inte heller genom en yttre kärlek är enande möjligt, om bönen saknas. I det här sammanhanget kommer fader Matta in på att bönen väcker andlig kärlek, och en orsak till bristen på andlig enhet är att den inte söks utifrån det inre livet. Börens roll i kristen enhet behandlas närmare i delkapitel 4.3. Fader Matta menar att när enheten inte söks i det inre livet med Gud, i bön, är det inte möjligt att uppnå harmoni.¹⁶⁸

4.1.2 Enande i praktiken

I det föregående kapitlet lyftes fram att fader Matta tar avstånd från idén att enhet ska börja sökas genom teoretiska diskussioner. Han tar emellertid inte avstånd ifrån diskussionerna helt. I *Enhet ger liv* framhåller han att kristna definitivt inte borde sluta med diskussioner, sammankomster, och att sträva efter att närma sig varandras perspektiv. Det som fader Matta menar att är avgörande är frågan var vi börjar: ”Vi måste börja leva tillsammans i trons innersta och enda väsen innan vi kan börja enas om innehållet”.¹⁶⁹ Det här konstaterandet är synnerligen centralt för fader Matta. I det här underkapitlet beskrivs hur det enligt fader Matta kan se ut att inleda en väg till enande på det här sättet.

Fader Matta skriver om en förutsättning för enhet i texten *The Rebuke of the Holy Spirit* (1961). Han framhåller att mänskligheten omöjliggen kan enas på ett uppriktigt sätt såvida

¹⁶⁷ Fader Matta 2012, 183.

¹⁶⁸ Fader Matta 2020, 139.

¹⁶⁹ Fader Matta 2006, 25.

inte varje människa avsäger sin egen vilja och sitt själv. Fader Matta skriver att det visserligen är mycket smärtsamt att överge sitt eget ego, men det är nödvändigt för att människor ska kunna mötas. När människor överger sitt själv kan de mötas någon annanstans, och när människor möts utanför sitt eget själv möts de hos Gud. Om det här lyckas är det enligt fader Matta ändå fullt ut genom Guds verk eftersom han kan dra människor till sig.¹⁷⁰ Enande förutsätter alltså enligt fader Matta att människorna med Guds hjälp överger sitt ego och vilja, för att kunna mötas hos Gud.

I det föregående kapitlet betonades att kristen enhet enligt fader Matta inte kan sökas utanför en själv. Orsaken till det här är att enheten behöver sökas hos Gud, och Gud hittas inom en själv. I *Christian Unity* skriver fader Matta att Gud bor i människans hjärta och uppenbaras där. Hjärtat i sin tur omfattar egenskaper som Gud har, och till dem hör enhet. Därför behöver kristna i första hand söka enheten i sig själva. Följderna av det här skulle enligt fader Matta vara tydliga: "Unity will become a living fact when all are in God".¹⁷¹ När enhet börjar sökas inom en själv hittas Gud, där enheten finns. I kapitel 3.1 lyftes det fram att enhet för fader Matta, som Rubenson poängterar, inte bara handlar om ecklesiologi, utan även om antropologi. Även här är det tydligt att människan är skapad för enhet och enhet är något som finns i henne.

Kristna behöver alltså enligt fader Matta inledningsvis tillsammans leva i Kristus, som enligt fader Matta är enheten. I *Enhet ger liv* förklarar fader Matta vad det här innebär. Inledningsvis behöver människor "ta emot livet i Kristus som är enheten", först efter det är det möjligt att enas i tanke.¹⁷² När kristna tillsammans lever i trons väsen, Kristus, möjliggörs enhet. Trons väsen grundar sig på "kärlek, självutgivelse, överlåtelse och fullständig utblotning i antagandet av en tjänares gestalt".¹⁷³ Resultatet av ett sådant liv menar fader Matta att kan vara förvånande, men det är fråga om ett resultat som är i enlighet med Kristus.¹⁷⁴

För fader Matta är Gud alltså inte bara betydelsefull för vad kristen enhet är, utan också för hur kristen enhet söks. Här kan ett samband noteras. Fader Matta skriver som jag lyfte fram i delkapitel 3.3 att sann enhet är gudomlig enhet, både i vad den är och hur den framträder. Det här kan ställas i kontrast till en syn där enhet till exempel skulle innebära att kyrkor

¹⁷⁰ Fader Matta 2020, 131.

¹⁷¹ Fader Matta 2014, 10.

¹⁷² Fader Matta 2006, 25.

¹⁷³ Fader Matta 2006, 26.

¹⁷⁴ Fader Matta 2006, 26.

skriver under gemensamma avtal. Med en sådan syn på enhet vore det rimligt att tänka sig att vägen till enhet går genom dialoger som leder fram till en gemensam överenskommelse. Fader Matta däremot behandlar enhet som ett gudomligt mysterium. Möjligen kan det till viss del förklara, varför vägen till enhet enligt fader Matta är att människor lever tillsammans i trons innersta väsen. När det handlar om en strävan efter gudomlig enhet är det naturligt att diskussioner är av mindre betydelse.

Vägen till kristen enhet går alltså enligt fader Matta genom att kristna lever tillsammans med Gud. Istället för emotionella eller intellektuella närmandesätt menar fader Matta att enhet behöver sökas hos Gud. Också det här synsättet kan problematiseras: Vad händer när människor har olika föreställningar eller upplevelser av enhet? Hur ska det vara möjligt att veta vems bild av enhet som är sann? Människor kan nämligen uppleva Guds vilja på väldigt olika sätt. Ett möjligt alternativ är att vända sig till auktoriteter, men det är inte ett synsätt som kommer upp i de texter av fader Matta som jag använt mig av. Samtidigt kan det noteras att fader Mattas förslag att tillsammans leva i Kristus, trots splittringen, i relativt låg grad levs ut. De följer som det skulle leda till är därför oklara, men det är möjligt att livet i Kristus leder till den enhet fader Matta beskriver.

Till följande behandlas olika kristna praktiker som fader Matta skriver om angående hur kristna kan leva tillsammans i trons djupaste väsen, Kristus. Det är olika sätt att söka enhet inom en själv, istället för genom förnuftsmässiga diskussioner. Det tema som jag först behandlar är ett tema som är mycket betydelsefullt i fader Mattas texter om kristen enhet, nattvarden.

4.2 Nattvard

Nattvarden behandlas i olika sammanhang i fader Mattas texter. I det här underkapitlet lyfter jag först fram hur fader Matta menar att olika kyrkor borde börja fira nattvard tillsammans: ”Samtliga kyrkor upphör vid ett och samma tillfälle att utesluta varandra från nattvarden”.¹⁷⁵ Fader Mattas ordval *samtliga* visar att han här skriver om kyrkor också bortom de ortodoxa, som han senare går in mera i detalj på. Jag analyserar hur fader Matta motiverar sitt påstående. Därefter behandlar jag hurudan påverkan fader Matta menar att nattvarden har för kristen enhet.

¹⁷⁵ Fader Matta 2006, 26.

Fader Matta framhåller att alla kyrkor borde ge möjligheten för andra kyrkor att ta del av deras nattvard. Han menar att det nuvarande uteslutandet ”strider mot den Helige Ande”, och ”har skett på grund av den okunskap som varje kyrka har haft om den andras ande och samvete”.¹⁷⁶ Fader Matta argumenterar för att uteslutandet från nattvarden hittills har varit ett centralt hinder för de försök som ägt rum för att skapa kristen enhet. Så länge kyrkorna utesluter varandra är det inte möjligt att enas i formuleringar heller. Fader Matta framhåller att det varit ett problem att fokus hittills har legat på bokstaven.¹⁷⁷ Nattvarden är alltså ett tydligt exempel på fader Mattas grundidé som presenterades i avsnitt 4.1.2, det vill säga att strävan till kristen enhet behöver inledas i Anden. Att först försöka komma överens om formuleringar, för att vid en eventuell överenskommelse dela nattvardsbordet är ett exempel på att inleda i bokstaven. Om utgångspunkten är Anden inleder kyrkorna istället genom att först dela nattvardsgemenskap med varandra, för att i andra hand föra en diskussion kring formuleringar.

Fader Matta diskuterar också vad det här betyder specifikt för de ortodoxa kyrkorna. Han framhåller att de borde dela nattvardsgemenskap i Kristus. Orsaken till mottagandet av nattvarden är inte formuleringar, betonar fader Matta, utan att ”Kristus lever i varje kyrkas hjärta”.¹⁷⁸ Vid nattvardsbordet tar då människor emot Kristus i gemenskapen med varandra. Först efter det här menar fader Matta att en diskussion kring trossatser borde inledas. Gällande den diskussionen menar fader Matta att kyrkorna borde inleda en diskussion om formuleringar. Genom att tillsammans tydliggöra, utan att varken radera eller tillägga, ser fader Matta det möjligt att ”uttrycka försoning som avspeglar nattvardsgemenskapens och Andens enhet”.¹⁷⁹ På det här sättet kan de nedärvda dogmatiska tvisterna lösas enligt fader Matta. Vidare framhåller han att de chalcedoniska och icke-chalcedoniska kyrkorna vid ett och samma tillfälle borde erkänna varandras läror. Det här vore enligt fader Matta möjligt om de fokuserade mera på betydelsen än på formuleringarna. Båda parterna menar nämligen att Kristus är grunden för både frälsningen och evigt liv, framhåller fader Matta. I bakgrunden till vad fader Matta skriver finns att han anser att Anden är levande och aktiv i alla kyrkor.¹⁸⁰

Fader Matta utvecklar i sin text *”I AM” in the Eucharist* vilken betydelse nattvarden har för kristen enhet. Han betonar i texten kopplingen mellan Kristi kropp, nattvarden och hur

¹⁷⁶ Fader Matta 2006, 26.

¹⁷⁷ Fader Matta 2006, 26.

¹⁷⁸ Fader Matta 2006, 27.

¹⁷⁹ Fader Matta 2006, 27.

¹⁸⁰ Fader Matta 2006, 26-27.

kyrkan blir Kristi kropp. Fader Matta hänvisar till den koptiska ortodoxa kyrkans tro för att förklara hur det gudomliga och mänskliga fullt ut är förenade i Kristus. Det är enligt fader Matta Kristi eviga önskan att mänskligheten ska bli Kristi kropp. Gud lider med mänskligheten för att den ska samlas till att ta del av Kristus, och genom det bli hans kropp som är hoppet för mänskligheten.¹⁸¹ Från den här bakgrunden börjar fader Matta behandla vad som händer med kyrkan i nattvarden.

Nattvarden har en central plats för fader Matta i hur kyrkan blir ett. När människorna tar emot nattvarden kommer de som individer för att ta emot Kristi kropp. Det kommer emellertid att förändras så att individerna blir en del av en kropp: ”after having eaten, no longer think of yourself as an individual person! You have become a member in the Body”.¹⁸² När en individ tar emot nattvarden enas den med Kristus; hela mänskligheten samlas i Kristi person. Fader Matta framhåller att det var det här Kristus kom till jorden för att göra, att samla individerna till en. Det är alltså i nattvarden som kyrkan blir Kristi kropp. I det här sammanhanget hänvisar fader Matta till bland annat Ef 5:30 och 1 Kor 12.27 för att motivera sin synpunkt att vi kan ta del av och utgöra Kristi kropp.¹⁸³

Nattvarden är också enligt fader Matta av betydelse om någon skiljer sig från kroppen. Kyrkans roll är central för fader Matta, eftersom någon som skiljer sig från kroppen inte längre har del i Kristus. Varje kristen kan emellertid, oavsett synder, bli renad i ande och samvete genom nattvarden, som fader Matta beskriver som ”a sacrament of purification”.¹⁸⁴ I nattvarden återinförs en människa som en del av Kristi kropp, framhåller fader Matta.¹⁸⁵

Nattvarden påverkar också enligt fader Matta hur kristna förhåller sig till varandra. Fader Matta skriver att vi alla är medlemmar i kroppen där vi med nödvändighet behöver varandra. Det är inte möjligt att under en lång tid ta emot nattvarden och fundera på vad man har med de andra att göra; sanningen är att man är en av många medlemmar. Eftersom hela Kristus är både min och din, är det inte möjligt att skryta inför någon annan, resonerar fader Matta. Han betonar att efterföljelse sker ”collectively and equally in the one Body”.¹⁸⁶ Människorna tar emot samma Kristus i nattvarden, ingen får mera eller mindre, och därför är kristna jämlika och ingen kan skryta om att vara större än någon annan. Fader Matta motiverar sin

¹⁸¹ Fader Matta 2012, 192.

¹⁸² Fader Matta 2012, 192.

¹⁸³ Fader Matta 2012, 192.

¹⁸⁴ Fader Matta 2012, 193.

¹⁸⁵ Fader Matta 2012, 193.

¹⁸⁶ Fader Matta 2012, 193.

ståndpunkt att kristna inte längre är individer efter nattvarden genom att de behöver varandra.¹⁸⁷ Tydligt är också att 1 Kor 12, som handlar om Andens gåvor och lemmarna i Kristi kropp, finns med i bakgrunden till vad fader Matta skriver.

Fader Matta, som i övrigt talar och skriver arabiska, använder sig av det engelska ordet för nattvard, det vill säga *communion*. På det sättet visar fader Matta något av vad nattvarden innebär, eftersom begreppet innehåller *union*. I nattvarden framhåller fader Matta att det är ett bröd som tas emot. Kristus hade också en kropp, som aldrig kan delas. Även om brödet i nattvarden delas i bitar är brödet vid det skedet redan Kristi kropp som är *en*. Trots det delade brödet tar människorna emot hela Kristus, vilket enligt fader Matta får oerhörda följder. De som tar emot nattvarden blir en kropp, vilket fader Matta beskriver som nattvardens innebörd. Kommunionen skapar alltså en enhet.¹⁸⁸ Fader Matta är inne på samma spår i *Enhet ger liv* när han betonar vikten av att samma kalk delas och att det är ”kraften i Kristi blod, som ensamt har förmåga att driva ut fiendskap och fullkomna försoningen i hans kropp”.¹⁸⁹ Enhet mellan kyrkor hänger alltså enligt fader Matta på föreningen som sker i nattvarden.

För fader Matta handlar föreningen i nattvarden om något oerhört stort. Människor kommer dit med sina egna åsikter och egon, men nattvarden kan inte tas emot självständigt. Föreningen som sker i Kristi kropp och blod beskriver fader Matta som det mest djupgående och allvarliga enandet som finns, eftersom de troende samtidigt förenas med alla tidigare generationer.¹⁹⁰ I *Enhet ger liv* skriver fader Matta att enheten är det samma som ”nattvardsgemenskapens fullkomnande”.¹⁹¹ Sammantaget är nattvarden för fader Matta alltså såväl vägen till kristen enhet som det ultimata uttrycket för kristen enhet.

I fråga om nattvarden finns det en tydlig kontrast mellan fader Mattas syn och allmänna uppfattningar bland annat inom KV. Goosen skriver att de ortodoxa deltagarna vid KV:s möte i Canberra 1991 lyfte upp att de uppfattar nattvarden endast som ett uttryck för enhet, inte som ett medel för att uppnå enhet, vilket betydde att många ortodoxa lät bli att ta emot nattvarden vid mötet.¹⁹² Goosen lyfter fram att de ortodoxa kyrkorna framhöll att ett delat nattvardsbord först är möjligt när det finns en fullständig ecklesiologisk enhet, eftersom

¹⁸⁷ Fader Matta 2012, 193.

¹⁸⁸ Fader Matta 2012, 194-195.

¹⁸⁹ Fader Matta 2006, 41.

¹⁹⁰ Fader Matta 2012, 195-196.

¹⁹¹ Fader Matta 2006, 43.

¹⁹² Goosen 2001, 28.

nattvarden enligt dem är ett uttryck för enhet.¹⁹³ Enligt den här synen leder diskussioner fram till en gemensam förståelse av nattvarden, vilket kan leda till nattvardsgemenskap. Kontrasten till fader Mattas ståndpunkt är stor. Fader Matta framhåller å sin sida att nattvarden både är ett medel för kristen enhet, i nattvardsfirandet blir kyrkan *en*, och ett uttryck för kristen enhet. Därför anser fader Matta att kristna inledningsvis behöver börja fira nattvard tillsammans, och i andra hand föra teologiska diskussioner, istället för andra vägen.

4.3 Bön

Fader Matta framhåller att sann enhet behöver sökas i Guds närvaro. Gud finns i människans hjärta, så det är inom människan där enhet kan studeras. Endast i Guds närvaro menar fader Matta att sann enhet kan finnas.¹⁹⁴ Mot bakgrunden av vilken enhet fader Matta skriver om och hur han menar att enheten ska sökas, är det tydligt att bönen har en central plats för honom i kristen enhet. I det här delkapitlet beskriver jag först kort fader Mattas syn på bön överlag. Efter det behandlar jag vilken betydelse fader Matta ger Jesu bön som förebild för hur kristna ska be för kristen enhet. Avslutningsvis lyfter jag fram vad bön enligt fader Matta gör för kristen enhet.

Rubenson framhåller i *Tradition and Renewal in Coptic Theology* att bönen är central i fader Mattas teologi överlag. Rubenson klargör att det kontemplativa livet är det mest relevanta för fader Matta.¹⁹⁵ Fader Matta beskriver sin syn på bön i sitt omfattande verk *Orthodox Prayer Life* (2003). I boken framhåller fader Matta inledningsvis att bön som är genuin både består av att Gud kallar människan till sig och att människan svarar på den kallelsen. I bönen är människan i gemenskap med Gud.¹⁹⁶ Målet för bön beskriver fader Matta som enhet med Gud.¹⁹⁷ Den ultimata enheten med Gud sker först vid uppståndelsen från de döda, men redan i det här livet kan människan söka enhet med Gud genom bönen. Fader Matta använder också begreppet gudomliggörelse för att beskriva föreningen med Gud. Grunden för att människan kan söka enhet med Gud är inkarnationen, det vill säga att Gud redan förenat sig med människan.¹⁹⁸

¹⁹³ Goosen 2001, 87.

¹⁹⁴ Fader Matta 2014, 12.

¹⁹⁵ Rubenson 1997, 42.

¹⁹⁶ Fader Matta 2003, 21.

¹⁹⁷ Fader Matta 2003, 112.

¹⁹⁸ Fader Matta 2003, 107.

Ju mera en människa förenas med Gud, och lever ett intimt liv med Kristus, desto mera börjar hennes tankar, handlingar och längtan vara i samklang med Kristi vilja, framhåller fader Matta.¹⁹⁹ Fader Matta beskriver det till och med som en grund för bönen att människan överger sin egen vilja för Guds. Fader Mattas argument grundar sig på att Jesus bad att Guds vilja skulle ske.²⁰⁰ När människan i bönen förenas med Gud förenas hon också mera och mera med Guds vilja.²⁰¹ Bönen handlar alltså för fader Matta mycket om att i en fördjupad förening med Gud ersätta sina egna tankar och längtan med den vilja som finns i Kristus. Vad som är Kristi vilja i fråga om kristen enhet är ett tema som fader Matta ofta återkommer till.

För fader Matta är det tydligt att Jesu vilja kommer fram i hans bön i Joh 17, som redan behandlats i delkapitel 3.3. Det är Kristi bön som visar exempel för hur kristna ska be för kristen enhet: ”Kristus själv uppmanar oss att be om denna enhet”, framhåller fader Matta.²⁰² Efter det citerar fader Matta delar av Joh 17 där Kristus ber om enhet.²⁰³ Kristus uppmanar inte direkt någon att be om enhet i bibeltexten, utan det verkar vara fader Mattas tolkning av att Kristus ber för enhet. På flera tillfällen framhåller fader Matta att kristna ska be för kristen enhet: ”Under tårar ber vi om enhet, därför att vi ber om Kristus”.²⁰⁴ Som bakgrund till varför kristna ska be om enhet finns alltså att de ber om Kristus. Som bekant framhåller fader Matta att Kristus lever i enhet med Fadern och att enhet är av gudomlig natur, vilket får följden att enheten och Kristus hör ihop.²⁰⁵ Det är alltså både enheten som finns i Kristus och Kristi egen bön för enhet som enligt fader Matta betyder att också kristna ska be för kristen enhet.

I texten *We Are Sojourners* (1966) utvecklar fader Matta hur bön bidrar till kristen enhet. Han framhåller att den andliga enheten i en gemenskap växer fram inifrån. När en människa ivrigt strävar efter Gud börjar hon samtidigt uppleva sig närmare andra människor, menar fader Matta. Bönen stärker banden mellan människor och de börjar på djupet känna varandra. På det här sättet kan bönen enligt fader Matta öka kristen enhet. Det inre livet och bönen är till och med enligt fader Matta en förutsättning. Inte heller yttre kärlek och ett uppoffrande handlande räcker till; kärleken behöver födas ur ett liv i bön. Det är alltså enligt fader Matta

¹⁹⁹ Fader Matta 2003, 34.

²⁰⁰ Fader Matta 2003, 27.

²⁰¹ Fader Matta 2003, 107-108.

²⁰² Fader Matta 2006, 23.

²⁰³ Fader Matta 2006, 23.

²⁰⁴ Fader Matta 2006, 23.

²⁰⁵ Fader Matta 2006, 23.

hjärtanas bön som påverkar hur en gemenskap tar form. Därför värdesätter fader Matta monasticism högt, där människor ber ivrigt i det fördolda.²⁰⁶

4.4 Bibelläsning

Hittills i avhandlingen har flera bibeltexter som är centrala för fader Matta lyfts fram, texter han motiverat sina ståndpunkter med. Samtidigt använder han Bibeln på många andra sätt också. När det gäller fader Mattas sätt att använda sig av Bibeln är det relevant att se att han talar och skriver i en klostermiljö. I texten *The Meaning of the Psalms* (1973), som alltså är skriven fyra år efter att fader Matta återvänt till Makaraiosklostret, talar han till andra munkar om Psaltaren. Eftersom fader Matta kopplar just läsningen av Psaltaren till kristen enhet lyfter jag i det här underkapitlet fram hur fader Matta förstår läsning av Psaltaren, och varför det enligt honom behövs för den kristna enheten. Inledningsvis presenteras fader Mattas syn på Psaltaren och vad läsning av Psaltaren gör i en munks liv. Därefter behandlas specifikt hur fader Matta förstår varför läsning av Psaltaren behövs för kristen enhet, samt på vilket sätt det ökar kristen enhet.

Fader Matta framhåller att Psaltaren är skriven av den helige Anden, vilket gör att psalmernas författare blir som en andlig fader. Psaltaren är enligt fader Matta synnerligen viktig, eftersom det är möjligt att lära sig av den dagligen genom Anden. Han beskriver varje psalm som en kallelse till att vara i Guds närhet, en kallelse som upplevs när Psaltaren läses med ett öppet hjärta. Fader Matta betonar att Psaltarens kärna och viktigaste person är Kristus. I Gamla Testamentet kallas han visserligen Messias, men den viktigaste personen i varje psalm är i alla fall Kristus. Trots att det i somliga psalmer inte är så tydligt att de är centrerade kring Kristus, framhåller fader Matta att Kristus är kärnan. Till exempel svaret på den tröst som behandlas är Messias. Fader Matta skriver att Gud genom Anden gav Psaltaren åt kyrkan, det nya Israel.²⁰⁷

Fader Matta förstår inte läsningen av Psaltaren som en övning, utan väljer att beskriva det som en gåva. Mystieriet i Psaltaren är förutom Kristus i psalmernas kärna vad texten ger dem som läser den. Fader Matta framhåller att läsning av Psaltaren ger läsaren synnerligen mycket: "humility, love, joy, comfort, vision, correction, zeal".²⁰⁸ När läsaren överlämnar sig själv leder Anden en djupare och djupare. Fader Matta skriver att det här sättet att läsa inte är det enda, det är också möjligt att närma sig psalmerna som tolkare, vilket leder till

²⁰⁶ Fader Matta 2020, 139-140.

²⁰⁷ Fader Matta 2016, 100-102.

²⁰⁸ Fader Matta 2016, 105.

förståelse. Det sätt som fader Matta skriver om, att som tjänare prisa Gud med Psaltaren, leder istället till de andliga gåvorna. Han hävdar också att läsningen av Psaltaren ökar kristen enhet.²⁰⁹

I avsnittet om orsaker till splittring, 4.1.1, presenterades en dialog som fader Matta förde med en munk. I dialogen kom de till insikten att kyrkan är splittrad eftersom den saknar en gemensam vision av Gud. Om det i kyrkan fanns en gemensam bild av vem Gud är skulle det finnas en enhet i både Ande och tanke. Det är i det här sammanhanget som gemensam läsning av Psaltaren påverkar den kristna enheten, eftersom Psaltaren enligt fader Matta ger en tydlig bild av vem Gud är. Fader Matta framhåller att källan till kristen enhet är Gud, och när munkar tillsammans står inför Gud i bönen bygger Gud en bro mellan dem. Allting, deras tankar, känslor och mål, förenas när de inför Gud får en gemensam bild av vem Gud är.²¹⁰

Fader Matta anser att när kyrkan gemensamt deltar i lovorden som Psaltaren består av, enar det individernas tankar och känslor. I läsningen av Psaltaren enas individerna och blir en enda kropp, som har ett enda syfte. Syftet som kyrkan får när individerna blir Kristi kropp är enligt fader Matta att förena mänskligheten med Gud. Fader Matta beskriver ett exempel för hur det kan se ut när flera människor bett Psaltaren. En person kommer efter bönen till fader Matta och berättar om Gud åt honom. Fader Matta fascineras i exemplet över att även Athanasios beskriver Gud på ett motsvarande sätt.²¹¹ I exemplet kommer det fram att enandet som sker i gemensam bön av Psaltaren sker genom att en gemensam bild av Gud formas. Det är alltså också fråga om en bild av Gud som vi delar med dem som levtt tidigare. Fader Matta framhåller att kyrkofäderna fångades av Psaltaren och i mycket använde sig av den.²¹² Rubenson framhåller i *Tradition and Renewal in Coptic Theology* att det att fader Matta så ofta går tillbaka till kyrkofäderna är en följd av att han uppfattar sin tradition som en del av den transcendentala, allomfattande kyrkan.²¹³ När fader Matta angående läsning av Psaltaren hänvisar till kyrkofäderna visar det alltså på den bredd som finns i fader Mattas ecklesiologi.

Fader Matta betonar avslutningsvis i texten att Psaltaren är den huvudsakliga källan till enhet mellan munkarna i en monastisk gemenskap. Utifrån sina erfarenheter lyfter fader Matta fram att om en munk försummar sin läsning av Psaltaren påverkar det både relationen till

²⁰⁹ Fader Matta 2016, 106.

²¹⁰ Fader Matta 2016, 106-108.

²¹¹ Fader Matta 2016, 106.

²¹² Fader Matta 2016, 106-107.

²¹³ Rubenson 1997, 45.

Gud och till de övriga munkarna negativt. Munken börjar uppleva en brist på harmoni i gemenskapen och hjärtat stängs istället för att öppnas till andra.²¹⁴ Även om fader Matta i texten talar till munkar är det noterbart att han använder begreppet kyrkan när han i den avslutande delen av texten behandlar kristen enhet: ”The collective participation of the Church in the Psalter’s praises *unifies*”.²¹⁵ Med tanke på att han tidigare i texten har talat om munkarna indikerar ordvalet *kyrka* att fader Matta vidgar perspektivet till att gälla även andra än munkarna. Att fader Matta dessutom visar på en förening i tanke ända tillbaka till Athanasios förstärker bilden av att fader Matta vid det här skedet talar om en större förening i läsningen av Psaltaren än endast en gemenskap bland munkarna i det sammanhang där fader Matta talar. Med goda skäl går det därför att utgå från att det fader Matta skriver om angående läsningen av Psaltarens påverkan på kristen enhet gäller även för andra sammanhang än Makariosklostret. Fader Matta framhåller till sist att det är Gud själv som förenar, och Psaltaren ger en försmak av den enhet som kommer att finnas i himmelriket.²¹⁶

Det finns en likhet mellan hur Rubenson beskriver fader Mattas uppfattning av bön och beskrivningen ovan av vilka effekter läsningen av Psaltaren har enligt fader Matta. Rubenson lyfter i *Tradition and Renewal in Coptic Theology* fram att fader Matta i bönen ser en utveckling från upplevelsen av Gud till en vision och vidare fram till förening.²¹⁷ I det här fallet är det fråga om en förening med Gud, men en liknande tankegång går att ses i fader Mattas uppfattning av läsning av Psaltaren. När munkarna tillsammans läser Psaltaren får de en gemensam vision av Gud, vilket i sin tur leder till en förening med varandra.

4.5 Tjänande

Tjänande spelar en betydande roll i fader Mattas texter, och är också ett tema som han knyter till enheten i församlingen. Kristus, som enligt fader Matta ”är enheten”, antog själv en tjänares gestalt.²¹⁸ I sin bok *If You Love Me* (1980) utvecklar fader Matta sin syn på tjänande. Han framhåller att det i kyrkan är Kristus som kan dela med sig av sin kraft åt tjänare i kyrkan, så att de kan göra Kristi arbete. Fader Matta poängterar att ingen enskild tjänare kan tjäna hela Guds skara, utan arbetet sker tillsammans i kyrkan.²¹⁹ För fader Matta är det tydligt att det är Anden som ger gåvor till kyrkans tjänare. Tjänarens uppgift är att förena gåvorna

²¹⁴ Fader Matta 2016, 108.

²¹⁵ Fader Matta 2016, 106.

²¹⁶ Fader Matta 2016, 108.

²¹⁷ Rubenson 1997, 42.

²¹⁸ Fader Matta 2006, 25-26.

²¹⁹ Fader Matta 1980, 26.

med kyrkan och använda dem för kyrkan. Att ta emot gåvor av Anden förutsätter av en människa att leva och förenas med andra.²²⁰

I texten *The Aim of the Christian Life* (2008), som först utkom 2004, framhåller fader Matta att samarbetet med andra berikar livet samt förenklar livets väsentliga uppgifter.²²¹ I texten *Be the Servants of All* (1983) avslutar fader Matta med några uppmaningar för hur tjänandet i praktiken ska se ut. Bröderna han skriver till ska vara självförnekande och visa varandra ära. Med stödet av helgon och änglar ska de visa ödmjukhet och tålmod, samt förlåta varandras fel. Tillsammans ber han dem att arbeta i Anden.²²² I *If You Love me* framhåller fader Matta vikten av att en tjänare gläder sig över att se andra tjänare växa, även om det skulle ske på egen bekostnad. En tjänare ska enligt fader Matta ge gränslöst, oavbrutet och ovillkorligt av sina egendomar och erfarenheter. Förebilden för det här tjänandet är Kristus själv som i kärlek gett utan hopp om att få någonting tillbaka.²²³

Den här typen av tjänande skapar enhet i kyrkan, till skillnad från andra typer av tjänande. Fader Matta poängterar att en tjänare som inte tar andra tjänare i beaktande, som placerar sig själv ovanför andra eller på andra sätt tar avstånd från andra, skadar arbetet Kristus utträttar. Ett sådant handlingsätt skapar konflikter och uppdelningar, vilket skadar kyrkan. Fader Matta framhåller att tjänst som splittrar i grupper, som inte kan samarbeta med varandra (partisan groups), inte kan vara från Gud. En tjänare kallad av Gud skingrar inte, utan samlar istället människor kring Kristus.²²⁴

Målet för en tjänare ska enligt fader Matta vara att skapa ett kärleksband till såväl Kristus som andra människor.²²⁵ När kärleken mellan tjänare kommer fram på ett genuint sätt har den stor betydelse: "it serves as the cornerstone for the spread of the spirit of unity and harmony with the Church".²²⁶ Största möjligheten till att få ödmjukhet och kärlek har en tjänare genom firandet av liturgin. Genom liturgin kan hinder för enhet försvinna, då tjänarna sakta men säkert går in i en djupare enhet med Kristus och med varandra.²²⁷ Tjänandet beskrivs alltså av fader Matta som en hörnsten för enhet och harmoni.

²²⁰ Fader Matta 2016, 182-183.

²²¹ Fader Matta 2008, 8.

²²² Fader Matta 2020, 101.

²²³ Fader Matta 1980, 96-97.

²²⁴ Fader Matta 1980, 27.

²²⁵ Fader Matta 1980, 107.

²²⁶ Fader Matta 1980, 27.

²²⁷ Fader Matta 1980, 107.

Fader Matta skriver att det är tragiskt när det finns en ”isolationist spirit” eller ”separatist spirit”, som isolerar någons tjänst från kyrkan. Istället önskar fader Matta ett ökat enande och kärlek till andra i kyrkan. Andlig enhet var enligt fader Matta Kristi ultimata längtan på korset. Därmed följer att andlig enhet också ska vara det mest essentiella kännetecknet för kyrkan. Därför är också andlig enhet det yttersta syftet med tjänande, och när enhet skapas uppnår tjänsten sitt slutgiltiga mål.²²⁸

4.6 Kristna dygder

Fader Matta berättar i *Orthodox Prayer Life* om enhetens förutsättningar. Han nämner flera faktorer som är nödvändiga, bland annat Guds hjälp, nattvarden och ånger. Fader Matta lyfter fram flera faktorer som behöver finnas för enhet: ”It involves constant prayer as well as acts of love and humility”.²²⁹ I Fader Mattas texter om enhet är kärlek och ödmjukhet återkommande teman. Det här delkapitlet lyfter först fram hur ödmjukhet påverkar kyrkor och kristnas förhållningssätt till varandra. Rubenson lyfter fram att ödmjukhet är ett centralt tema i fader Mattas texter, på ett motsvarande sätt som i *Ökenfädernas tänkespråk*,²³⁰ vilket kan finnas i bakgrunden till fader Mattas fokus med tanke på att han i Samuelsklostret fördjupade sig i samlingen tänkespråk. I delkapitlets andra avsnitt behandlar jag vilken betydelse kärlek har för fader Mattas syn på kristen enhet.

4.6.1 Ödmjukhet

Fader Matta beskriver i *Enhet ger liv* problematiken med den rådande bristen på ödmjukhet i kyrkorna med hjälp av en bibelberättelse. Han lyfter fram berättelsen om när lärjungarna diskuterade vem i himmelriket som är störst. Idag, framhåller fader Matta, tror sig kyrkorna vara övertygade om att de vet svaret på frågan: ”Varje kyrka ser sig som odiskutabelt störst i Guds rike!”²³¹ Fader Matta noterar att varje kyrka tror sig ha den mest sanna tron själv. Det som däremot saknas i kyrkorna enligt fader Matta är självförnekelse och ”omvändelsen till barnets beteende och sinnelag”, genom tron på Jesus.²³² Gunnel Vallquist kopplar ihop berättelsen om lärjungarna som diskuterar vem som är störst med nattvarden i sin efterskrift

²²⁸ Fader Matta 1980, 107, 117.

²²⁹ Fader Matta 2003, 107.

²³⁰ Rubenson 1997, 43.

²³¹ Fader Matta 2006, 56.

²³² Fader Matta 2006, 57.

till *Enhet ger liv*. I nuläget menar hon utifrån fader Mattas skrift att kyrkoledare genom att utesluta andra från nattvarden betraktar sig som den främsta.²³³

Fader Matta beskriver att det värsta med splittringen i kyrkorna är att den korsfäste Kristus saknas. Kyrkorna lever inte på samma sätt som Kristus genom att förneka sig själva och bära sina kors. Fader Matta lyfter fram en fråga som han menar att saknas från dialogen mellan kyrkor: ”Vilken kyrka kan bära det förgångnas synder för att så från sig själv och de andra lyfta av dagens synd, det vill säga söndringen och splittringen, och därmed nå fram till enhet, försoning och kärlekens seger?”²³⁴ Det är det här som fader Matta menar att de svåra uttryck han använder som ”dö från den egna viljan”, ”utstå förödmjukelse” och ”korsfästas” handlar om. Det handlar för fader Matta om att kyrkorna ”samtidigt och ömsesidigt tar på sig de andras felsteg”, och på det sättet bär andras synder.²³⁵

I texten *The Kingdom of God – Clear Vision vs. Illusion* (2002), ursprungligen skriven 1969, framhåller fader Matta att vi lever i Kristi rikets ödmjukhet. Det riket kan endast uppfattas av de som är ödmjuka. Fader Matta nämner flera bibelställen som visar hur Kristus i sin ödmjukhet är föredömet, som när han tvättade fötter och frågade den samariska kvinnan om vatten.²³⁶ Det är det här riket som vi enligt fader Matta dagligen förbereds bli medlemmar av, då Kristus ska förena oss alla.²³⁷ Utifrån de här texterna är det klart att fader Matta också återvänder till Kristus gällande sin uppfattning av ödmjukhet. Till följande beskrivs hur ödmjukhet i en kristen människas liv kan nås och ta sig uttryck.

Fader Matta kopplar ihop ödmjukhet med lydnad i sin text *The Rebuke of the Holy Spirit* (1961). Fader Matta framhåller att om man uppnår vad lydnad handlar om, så uppnår man samtidigt vad ödmjukhet handlar om. När en människa tar emot lidande i livet, förstår hon samtidigt något om vad lydnad betyder, vilket i sin tur leder till ödmjukhet. För fader Matta handlar det här om att växa, vilket fortsätter genom hela livet.²³⁸

Fader Matta återkommer i texten *The Rebuke of the Holy Spirit* till tematiken att dö bort från sitt eget ego. I egot finns det ingen vila att fås, men det finns det emellertid hos Gud. Även i ödmjukheten menar fader Matta att tröst går att finna. När människor dör bort från sina egna viljor kan mänskligheten verkligen mötas, så att sann enhet uppkommer. Som det redan

²³³ Vallquist 2006, 73

²³⁴ Fader Matta 2006, 56-57.

²³⁵ Fader Matta 2006, 58.

²³⁶ Fader Matta 2002, 9.

²³⁷ Fader Matta 2002, 14.

²³⁸ Fader Matta 2020, 131.

lyftes upp i avsnitt 4.1.2 menar fader Matta att det endast finns en plats att mötas utanför sig själv, och den mötesplatsen är Gud.²³⁹ När människor är beredda att i ödmjukhet dö bort från sina egna egon kan människor förenas på den enda verkliga platsen för kristen enhet: Gud själv.

I Fader Mattas text *Be the Servants of All* (1983) till personer i Makaraiosklostret avslutar fader Matta med en uppmaning till ödmjukhet. Han uppmanar dem att i Kristi kärlek och i självförnekelse arbeta tillsammans. Vidare uppmanar fader Matta dem att i självförnekelse överträffa varandra i att hedra varandra. Avslutningsvis ger han dem följande uppmaning: ”Give angels and saintly spirits the chance to support you in carrying out your work by allowing humility to reign among you through patient commitment, longsuffering and forgiveness of one another’s errors”.²⁴⁰ I fader Mattas uppmaning kommer det fram flera intressanta aspekter av hur han förstår ödmjukhet. Inledningsvis skriver han att änglarna och andar stöder en i arbetet där ödmjukhet finns; ödmjukhet är alltså inte något som själv ska presteras. Därefter lyfter fader Matta fram tre olika sidor av ödmjukhet. Det första är ödmjukhet som ett ”commitment”, vilket kan vara av extra betydelse i ett kloster. Den andra aspekten som fader Matta lyfter fram är tålmod som en del av ödmjukhet. Den sista sidan av ödmjukhet som fader Matta nämner är att de ska förlåta varandras fel. När de lever tillsammans på det här sättet är det möjligt att som fader Matta inledningsvis skriver arbeta tillsammans i Kristi kärlek.

4.6.2 Kärlek

Den typ av enhet som fader Matta behandlar i sina texter beskriver han själv som en ”kärlekens enhet”.²⁴¹ Kärlekens viktiga roll i kristen enhet motiverar fader Matta med olika bibelställen. Det mest centrala för fader Matta är återigen Jesu bön i Joh 17, där Jesus ber om att den kärlek som Fadern älskat honom med, samt han själv, ska vara i dem. Därför uttrycker fader Matta följande ord om Jesus: ”Vi vill leva...ut hans kärlek och uppleva mysteriet i hans enhet med Fadern – denna enhet som är själva den gudomliga kärlekens natur”.²⁴² I *The Communion of Love* framhåller fader Matta att faderskärleken är självutgivande och ett mysterium. Den kärlek som Fadern låter strömma över sonen låter han också genom Anden strömma över den nya mänskligheten, så att Kristi önskan i Joh 17

²³⁹ Fader Matta 2020, 131.

²⁴⁰ Fader Matta 2020, 101.

²⁴¹ Fader Matta 2006, 24.

²⁴² Fader Matta 2006, 23-24.

går i uppfyllelse.²⁴³ Samuel Rubenson betonar kärlekens relevans när han sammanfattar fader Mattas texter om ekumenik: ”Det som behövs är inte överenskommelser men en levande kärlek till andra”.²⁴⁴

Fader Matta utvecklar i *Enhet ger liv* relationen mellan kyrkan och världen. Han framhåller att världen, i sin avsaknad av gemenskap med Gud, hungRAR efter kärlek.²⁴⁵ Vidare betonar fader Matta att kyrkan förkunnar genom kärleken. Anden är källan ur vilken människorna får dricka, men om kärleken inte finns i kyrkan, ”vad ska den då förkunna?”, frågar sig fader Matta.²⁴⁶ Fader Matta påminner om att kyrkan har en uppgift i världen, det vill säga livet i Kristus, och den uppgiften syns bland annat genom ”ord av kärlek som leder till äkta vänskap”, genom vilka människor formas till ett liv i Kristus.²⁴⁷ Det finns alltså en värld som längtar efter kärlek och som behöver kyrkor fyllda med kärlek från Anden.

Vad menar då fader Matta med kärlek? I texten *The Most Excellent Way* (1963) utvecklar fader Matta hur han förstår kärlek och vilken koppling han ser mellan kärlek och ekumenik. Fader Matta framhåller att det finns en enda äkta kärlek: den gudomliga kärleken. Han framhåller att det finns en Gud och en kärlek. Det är också den gudomliga kärleken som människan enligt fader Matta kan förvärva. Han framhåller emellertid att det inte är möjligt att träna sig till kärlek. Fader Matta hänvisar till Nya Testamentet för att bland annat beskriva kärleken som en väg överlägsen alla andra, lagens uppfyllelse och det största budet.²⁴⁸ På kärlekens grund menar fader Matta att övriga dygder kan byggas, till exempel glädje, tålamod och ödmjukhet. Tecken på gudomlig kärlek menar fader Matta att är Andens verk. Eftersom kärleken är Guds gåva är kärleken tecknet på enhet med Gud. Medan mänsklig ära är ett hinder för enhet, bygger den gudomliga kärleken upp enhet i Kristi kropp.²⁴⁹

I sin inledande hälsning i texten *On Thoughts* (1955) blir fader Mattas förståelse av vad kärlek kan göra för enhet tydlig. Han skriver att kärleken i våra hjärtan leder oss till sanningen och livet, och gör många stigar till en. I Andens kärlek sker en förvandling ända till den punkt där vi är förvandlade från många till Kristi enda kropp.²⁵⁰ Kärleken är alltså något som förenar. Trots att fader Matta skriver om kärlek i många olika böcker, är beskrivningen ovan tillräcklig för den här textens syften, nämligen att visa på kopplingen

²⁴³ Fader Matta 1984, 170-171.

²⁴⁴ Rubenson 2011, 438.

²⁴⁵ Fader Matta 2006, 29.

²⁴⁶ Fader Matta 2006, 33.

²⁴⁷ Fader Matta 2006, 29.

²⁴⁸ Se 1 Kor 12:31, Rom 13:10 och Matt 22:37-38.

²⁴⁹ Fader Matta 2020, 31-32.

²⁵⁰ Fader Matta 2020, 113.

mellan kristen enhet och kärlek i fader Mattas texter. Kärleken är en nödvändig gåva av Gud som kyrkorna behöver ha för att bli ett och visa åt världen vem Gud är. Till följande presenteras fader Mattas tankar ur en intressant text, eftersom han där svarar på flera tänkbara kritiska invändningar mot sin syn på kärlekens roll i ekumeniken.

I texten *Truth and Love* (1967) diskuterar fader Matta varför han kommit till insikten att kärleken behöver gå före sanningen. Inledningsvis framhåller han att vi sätter gränser som hindrar oss från att älska. Tidigare i den här avhandlingen har människors egon dykt upp vid flera tillfällen, vilket de också gör i den här texten. Han framhåller att människor ofta motiveras av sina egon när de talar sanning. Istället försöker fader Matta visa på en väg där man istället genom att bli kvitt sitt ego talar utifrån kärlek, och kärlek till sanningen. Kärleken behöver alltså väga tyngre. Fader Matta skriver att den insikt han fått om kärleken gäller kristna bröder, kyrkan som helhet och hela världen.²⁵¹ De tankar fader Matta presenterar här är intressanta i en diskussion om ekumeniken fastän han inte själv gör den kopplingen direkt. I dialoger menar fader Matta alltså att kärleken ska väga tyngre, också fastän han till exempel skulle vara i en situation där en broder som gör ett misstag kunde tillrättavisas.²⁵² Noterbart är att fader Matta skriver att hans insikt också gäller hela kyrkan och världen.

Fader Matta utvecklar vad han menar att det kan betyda att välja kärleken. Han framhåller att det är ett liv i kärlek som mottas av Gud, som har sagt att om en broder syndar, bör man säga kärleksfulla ord och ta synden på sig själv. Här är ett konkret exempel på hur kärleken enligt fader Matta ska gå före sanningen. Att ta synden på sig själv är inte sanning, utan kärlek. Inom ekumeniken är det en intressant tanke vad det skulle betyda om flera kristna och kyrkor skulle vara beredda att ta varandras synder på sig själva, istället för att hålla dem mot varandra. Också på det här området tar fader Matta Kristus som förebild. Kristus försvarade inte sig själv, vilket han hade gjort om det varit en fråga om sanning, utan han valde att visa sin kärlek genom att ta emot förolämpningar och bli korsfäst. Det här gäller även för människor idag: ”This is our life. Do you want to live the life of Christ?”²⁵³ Fader Matta skriver att också vi har möjligheten att i kärlek låta bli att försvara oss. Han ställer det här i kontrast till att klamra sig fast vid principer och normer, som egentligen kan handla om våra egon. Fader Matta skriver att om vi istället väljer kärleken, finns inte den risken, eftersom kärlek handlar om att dö bort från sitt eget ego. Den väg som Kristus valde, att i

²⁵¹ Fader Matta 2020, 225-226.

²⁵² Fader Matta 2020, 225.

²⁵³ Fader Matta 2020, 228.

kärlek offra sig själv, är att föredra.²⁵⁴ Fader Mattas kontext är antagligen av stor betydelse för det fokus han sätter på att inte försvara sig. Den koptiska kyrkan har som konstaterats ofta funnits i en försvarsställning i de dialoger den haft med andra kyrkor.

Avslutningsvis kan det konstateras att kärleken enligt fader Matta är nödvändig för att det yttersta målet för kristen enhet ska nås, att Kristus blir uppenbarad i världen: ”Kristus väntar, och världen väntar med honom, på att fiendskapen skall ta slut så att kärlekens glöd skall kunna sprida den värme som uppväcker och ger liv”.²⁵⁵ Möjligheten för världen att få liv hänger alltså på om kyrkornas fiendskap ersätts med kärlek. Fader Matta framhåller att den gudomliga kärleken uppenbaras i kyrkornas enhet.²⁵⁶

4.7 Ljuset ger världen liv

En bild fader Matta ofta återkommer till i olika sammanhang är ljus. I det avslutande underkapitlet sammanfattar jag fader Mattas syn på kristen enhet genom att jag inledningsvis redogör för ljusets plats i hans teologi, vilket har en stark koppling till hans uppfattning av ekumenik. Efter det avslutas kapitel 4, vilket gett praktiska perspektiv på fader Mattas syn på kristen enhet, med att jag återger för vad som i grunden behövs för den kristna enheten, och vad som enligt fader Matta blir den praktiska konsekvensen av en enhet som levs ut på det sätt som det här kapitlet har beskrivit. I texten *Walk in the Light* beskriver fader Matta bland annat hur synden hindrar oss från att se ljuset och att Guds syfte med inkarnationen var att öppna vägen för människor att leva i ljuset.²⁵⁷ Fader Matta berättar att Kristus, världens ljus, skingrade mörkret när han kom till jorden. Fader Matta skriver att han förenas med ljuset som fyller honom, och genom det ljuset ser han allting annat. Vår mänskliga natur upplystes genom att Gud förenade sig med människan.²⁵⁸

Fader Matta jämför i *Enhet ger liv* nutiden med tiden när det i templet fanns en ljusstake, vars syfte var att visa på Guds närvaro bland sitt folk. Idag framhåller fader Matta att det är kyrkan som är ”det ljus som Gud har satt i världen för att leda varje människas steg in på det eviga livets väg”.²⁵⁹ Fader Matta beskriver nuläget som en kamp mellan ljuset och mörkret, och ”Guds lampa håller på att slockna”.²⁶⁰ Samtidigt framhåller fader Matta att det mörker,

²⁵⁴ Fader Matta 2020, 228-231,

²⁵⁵ Fader Matta 2006, 52.

²⁵⁶ Fader Matta 2006, 52.

²⁵⁷ Fader Matta 2016, 75.

²⁵⁸ Fader Matta 2016, 77.

²⁵⁹ Fader Matta 2006, 30.

²⁶⁰ Fader Matta 2006, 31.

som visserligen kan ha ett grepp om människor, folk och grupper, aldrig någonsin kan motstå ljuset så länge kyrkan inte själv lever utanför ljuset.²⁶¹

Fader Matta hänvisar till Jesu uppmaning, ”Ni är världens ljus”²⁶², för att beskriva kyrkans ansvar i världen. Uppgiften att låta Andens eld brinna i världen ligger hos kyrkan: ”Och vad är ljuset om inte de eviga andliga värdena, enheten i Anden och kärlekens gärningar?”, frågar sig fader Matta.²⁶³ Gud blev alltså människa för att leda människor in till ljuset. Den här uppgiften ligger nu på kyrkan, som är alldeles beroende av enhetens kraft för att kunna lysa för världen, så att världen ska få se vem Gud är. Det är Andens enhet som är det ljus som enligt fader Matta behövs.

Samtidigt menar fader Matta att ansvaret för kristen enhet sist och slutligen inte kan sättas på kyrkor; ansvaret är de heligas. Fader Matta avslutar *Enhet ger liv* med att beskriva en förskjutning i ansvarsfrågan för världens skull: ”Först då vi sätter vårt hopp till de fattiga, de ödmjuka, de minsta, de renhjärtade och dem som älskar den frid som bara Kristus kan ge, finns det möjlighet att nå den sanna kristna enhet som ger världen liv”.²⁶⁴ De här människorna menar fader Matta att finns i alla kyrkor, trots att de tenderar försöka undvika att bli upptäckta, och tillsammans är det de som den allomfattande kyrkan byggs upp av. Med Andens enhet kan kärleken, kyrkans hemliga kraft, strömma ut i världen.²⁶⁵ Den samma kraften som uppväckte Kristus flödar fram ur enheten och väcker upp kyrkan så hela världen får se Kristus.²⁶⁶

Sammanfattningsvis uppkommer enhet i kyrkorna först när kristna fullständigt överlämnar sig åt Gud och börjar söka Gud inom sig, platsen där mötet med Gud sker. Kristna behöver inledningsvis börja leva tillsammans i Kristus, trons väsen. Till nattvarden kommer individer, men genom brödet och vinet blir de Kristi kropp som är en. Eftersom enhet behöver sökas i Guds närvaro är bönen betydelsefull, och Kristus själv visade exempel på bön för kristen enhet. Genom läsning av Psaltaren får kristna en gemensam vision av vem Gud är vilket skapar enhet bland dem. Det ultimata målet för tjänande är att kristna tjänar likt Jesus så att andlig enhet uppkommer. Kyrkan är central för fader Mattas teologi kring kristen enhet – men samtidigt hävdar han att ansvaret ligger på de heliga människorna. Dygderna ödmjukhet och kärlek återkommer fader Matta ofta till när han skriver om hur

²⁶¹ Fader Matta 2006, 31.

²⁶² Matt 5:14.

²⁶³ Fader Matta 2006, 62.

²⁶⁴ Fader Matta 2006, 63-64.

²⁶⁵ Fader Matta 2006, 63.

²⁶⁶ Fader Matta 2006, 52.

enhet kan nås och ta sig i uttryck. När hoppet sätts till de här människorna kan den verkliga gudomliga enheten nås, och Kristus, världens ljus, lyser åt världen så den får se vem Kristus är och få liv.

5 Avslutning

I det avslutande kapitlet jämförs fader Mattas syn på kristen enhet med Risto Saarinens ekumeniska modeller. Saarinen beskriver i sin bok *Johdatus ekumeniikkaan* sex modeller för kristen enhet som funnits inom den ekumeniska rörelsen: organisk enhet, konciliär enhet, försonad olikhet, typos-modellen, kommunionmodellen, livets och mänsklighetens enhet. Modellerna innebär såväl vägar till enhet som modeller för enhet, eftersom det i praktiken ofta är svårt att skilja dem åt, framhåller Saarinen.²⁶⁷ Hittills har avhandlingens fokus enbart varit fader Mattas perspektiv. För att nu kasta ett nytt ljus på fader Mattas texter används Saarinens modeller för att se hur fader Mattas förhållningssätt framstår i relation till några traditionella uppfattningar av kristen enhet. Eftersom fader Matta inte heller i sina texter gör någon skillnad på vägar till enhet och hur enheten ser ut lämpar sig Saarinens ekumeniska modeller väl för en jämförelse.

Inledningsvis presenterar jag i det här kapitlet Saarinens ekumeniska modeller en i taget. Trots att de presenteras som olika modeller är de i samspel med varandra. Därefter jämför jag fader Mattas uppfattning av kristen enhet med Saarinens modeller. Avslutningsvis sammanfattar jag avhandlingen och diskuterar vad i avhandlingens tematik som med fördel kunde undersökas närmare i framtida forskning.

5.1 Risto Saarinens ekumeniska modeller

Risto Saarinen presenterar inledningsvis vad han kallar för organisk enhet. Bakgrunden till den organiska enheten finns i rörelsen Faith and Order, där organisk enhet var ett av målen. Vid generalförsamlingen i Edinburgh 1937 uttrycktes att den organiska enheten finns när alla kyrkor på ett geografiskt område har blivit en kyrka så att olika konfessionella identiteter försvunnit. Saarinen lyfter fram att den organiska enheten är en synlig enhet, vilket varit huvudmålet inom KV. Vid KV:s generalförsamling i New Delhi 1961 uttrycktes den här modellen för enhet som *"unity of all in each place"*. Saarinen beskriver att enligt modellen organisk enhet önskar Gud en enhet som blir synlig när alla kristna på varje plats blir en gemenskap. Den här gemenskapen består av döpta som bekänner den apostoliska kristna tron och delar nattvardsgemenskap. Saarinen betonar att det till det yttre kan finnas skillnader mellan olika platsers uttryck för kristna tron, men att det viktiga för den här

²⁶⁷ Saarinen 1994, 113.

modellen är sammansmältningen till enhet på olika geografiska platser. Skillnaderna mellan platser visar endast på att de tillsammans utgör Kristi kropp.²⁶⁸

Den andra ekumeniska modellen som Saarinen presenterar kallar han för konciliär enhet. Saarinen framhåller att konciliär enhet inte direkt står i kontrast till den organiska enheten, utan är snarare en uppfattning av hur enhet i praktiken kan uttryckas. Den här uppfattningen har varit central efter KV:s generalförsamling i Nairobi 1975 och relevant är just globala kyrkliga möten där en gemensam tro uttrycks bland annat genom gudstjänstfirande. Saarinen framhåller att konciliär enhet i en strikt mening förutsätter en organisk enhet, men den konciliära enheten har emellertid ofta uppfattats bredare än så. Olikheter i den konciliära enheten har bland annat rört sig om huruvida det är möjligt att dela sakramenten fastän det inte råder fullständig konsensus bland kyrkorna. Saarinen menar att det sedan 1900-talet finns två syner på den konciliära enheten. Den ena har betonat tanken om föregripandet av enheten, medan den andra har varit mera dogmatiskt fokuserad.²⁶⁹

Den tredje ekumeniska modellen som Saarinen beskriver är försonad olikhet (sovitettu erilaisuus). Saarinen beskriver att modellen har uppkommit i de konfessionella världsförbundens sammanhang. Framförallt vid Lutherska världsförbundets möte 1977 rekommenderades den här modellen. Saarinen framhåller att enligt den här modellen är de olika karaktärerna och identiteterna i bekännelser snarare en kraftkälla än hinder för ekumeniken. Olikheterna är alltså inte något som ska smältas bort enligt den här modellen. Saarinen framhåller emellertid att lärodialogerna är relevanta för att lösa skillnaderna i lära. Bekännelser kan alltså behöva förändras som ett resultat av dialogerna, men de olika synerna behöver inte helt försvinna. Resultatet av dialogerna behöver ändå vara en dogmatisk konsensus, men någon form av organisk enhet är inte nödvändig enligt den här modellen.²⁷⁰

Saarinen kallar den fjärde modellen han beskriver för typos-modellen (typos-malli). Saarinen menar att modellen har sin bakgrund i kardinal Johannes Willenbrands tänkande och innehåller likheter med försonad olikhet-modellen. Enligt typos-modellen kan ett samfund skapa en egen gemenskap, inom vilken det finns enhet och konsensus. Saarinen lyfter fram att det till exempel kan finnas ett lutherskt typos och ett ortodoxt typos. Till ett typos hör bland annat liturgi och tankesätt. Saarinen betonar att enheten enligt den här modellen ligger i att det är en kyrka som består av självständiga typos som har stor lokal självständighet. Saarinen lyfter fram att påven enligt Willenbrands har en särskild ställning

²⁶⁸ Saarinen 1994, 113-114.

²⁶⁹ Saarinen 1994, 115-116.

²⁷⁰ Saarinen 1994, 116-117.

i modellen för att upprätthålla enheten, och en del protestanter uppfattar typos-modellen som ett försök av den romersk-katolska kyrkan att knyta andra kyrkor till sig. Samtidigt framhåller Saarinen att varje typos i den här modellen skulle ha ett stort mått av självständighet, vilket kan anses visa att modellen inte är ett sätt för påven att utöva ännu större makt.²⁷¹

Den femte modellen som Saarinen beskriver kallar han för kommuniionsmodellen. Saarinen framhåller att modellen är en syn som ofta varit central och återkommit vid flera tillfällen. Modellen beskrivs närmare i ett uttalande om enhet vid KV:s generalförsamling i Canberra 1991. Kyrkan beskrivs som en gemenskap och en enhet, medan enhet i sin tur beskrivs som det gemensamma livet kring sakramenten, som ett gemensamt nattvardsbord. Vidare betonas ett gemensamt liv, att skillnader mellan kyrkor ska överbryggas och det gemensamma uppdraget, nämligen att visa åt världen vem Gud är. I uttalandet beskrivs enhetens slutmål som att tillsammans bekänna den apostoliska, allomfattande kyrkan i dess fullhet. Saarinen beskriver kommuniionsmodellen som striktare än modellen försonad olikhet, men mindre strikt än organisk enhet. Saarinen lyfter fram att vägen till enhet enligt kommuniionsmodellen går via dogmatiska diskussioner som leder till en gemensam syn. Vidare visar den här modellen detaljerade och officiella lösningar när det kommer till teologi, till exempel en gemensam prästordination för ekumeniska präster. Saarinen menar att framförallt katoliker stöder kommuniionsmodellen och att den enligt många använts bland annat i dokument mellan den lutherska och katolska kyrkan, samt mellan den lutherska och anglikanska kyrkan.²⁷²

Den sjätte och sista modellen som Saarinen behandlar kallar han för livets och mänsklighetens enhet. Eftersom modellen är så praktisk menar Saarinen att det är något tveksamt huruvida modellen på ett djupare plan kan räknas som en ekumenisk modell. Saarinen lyfter ändå fram den och med tanke på likheterna med fader Mattas syn är den i sammanhanget intressant. Saarinen lyfter fram att det inom Life and Work betonats att lära skiljer åt, medan tjänst förenar, vilket också är beskrivande för den här modellens syn på enhet. Till skillnad från de fem tidigare modellerna för enhet som enligt Saarinen varit mera dogmatiskt fokuserade, betonas i modellen livets och mänsklighetens enhet, att det gemensamma kristna arbetet skapar enhet. Saarinen lyfter fram att det inom KV sedan 1960-talet diskuterats i vilken mån kyrkors enhet är förknippad med frågor om mänsklighetens förenande. Trots att Saarinen menar att idén om hela mänsklighetens förenande inte verkar

²⁷¹ Saarinen 1994, 117-118.

²⁷² Saarinen 1994, 118-119.

ha någon tydligare koppling till den ekumeniska rörelsens start, framhåller han att den dykt upp vid många tillfällen, till exempel vid Andra Vatikankonciliet och inom Faith and Order.²⁷³

5.2 Jämförelse med fader Mattas syn

I det här delkapitlet jämför jag fader Mattas perspektiv på kristen enhet med Saarinens ekumeniska modeller. Som ofta vid jämförelser kommer det fram både likheter och skillnader. Jag behandlar en del av de ekumeniska modeller av Saarinen som ligger längre bort från fader Mattas syn kortare, för att istället kunna visa på nyansskillnader i de modeller med större likhet. Avslutningsvis lyfter jag fram vilka drag i fader Mattas uppfattning av kristen enhet som verkar saknas i alla Saarinens modeller. I det här skedet kan det ändå poängteras att Saarinens modeller behandlats betydligt kortare och att ett klart mera begränsat material har använts i beskrivandet av Saarinens modeller än fader Mattas uppfattning. Det är alltså inte möjligt att i samma utsträckning göra rättvisa åt Saarinens modeller. Samtidigt menar jag att beskrivningen av Saarinens modeller är tillräcklig för att det ska vara möjligt att spegla fader Mattas perspektiv i dem, och förhoppningsvis se vad i fader Mattas syn som är ovanligt och borde undersökas närmare.

Inom den andra modellen av Saarinen, konciliär enhet, betonas globala kyrkliga möten som ett uttryck för kristen enhet. Den här modellen ligger långt borta från fader Mattas syn. Fader Matta, som under sitt liv aldrig deltog i något möte till exempel med KV, visar på en kritisk inställning till dem. Noterbart är att modellen ändå inte i första hand berättar om hur enhet ska nås, då hade det varit uppenbart att den legat långt från fader Mattas syn, utan den handlar om hur enheten kommer till uttryck. Den föreställning om gudomlig enhet som fader Matta står för ligger ändå långt borta från den syn på enhet som kommer fram i den här modellen. Globala kyrkliga möten har fader Matta inte gett någon relevans åt, åtminstone i den här avhandlingens material. Hur pass långt borta modellen konciliär enhet ligger från fader Mattas syn beror på vilken variant av den som analyseras. Synen på konciliär enhet där man tänker sig att sakramenten kan delas trots skillnader i lära ligger närmare fader Mattas syn. Fader Matta argumenterar till exempel för att kyrkor ska börja fira nattvard tillsammans. Den delen av den konciliära enheten som handlar om att samlas från olika traditioner till exempel för att fira gudstjänst överensstämmer med fader Mattas syn. Grundläggande

²⁷³ Saarinen 1994, 119-120.

skillnader finns emellertid, framförallt genom det fokus på stora möten som finns i modellen konciliär enhet.

Den tredje modellen som presenterades av Saarinen är modellen försonad olikhet. I den här modellen uppfattas olikheter som en kraftkälla, samtidigt som lärodialogers roll för att uppnå en gemensam syn poängteras. Den här modellen skiljer sig på ett grundläggande sätt från fader Mattas syn. En likhet finns i dubbelheten i att skillnader får finnas samtidigt som man bör sträva efter en gemensam syn. En annan likhet är åtminstone i någon mån uppfattningen att det finns kraft i olikheterna. I avsnitt 3.4.2 lyftes det fram att fader Matta beskriver att olika andliga gåvor som förenas leder till en större kraft än de har var för sig. En relevant skillnad är dock att Saarinen modell lyfter fram skillnader i bekännelser som en kraftkälla. För fader Matta är inte olika syn eller bekännelser en kraftkälla, utan kraften finns i det gemensamma. Den gemensamma visionen av Gud är enligt fader Matta central för enheten, ur vilken kraften frigörs.

Den mest uppenbara skillnaden mellan fader Mattas syn och modellen försonad olikhet är ändå hur vägen till enhet ser ut. Enligt modellen försonad olikhet är vägen lärodialoger som ska leda till en gemensam syn, medan fader Matta argumenterar för att lärodialogerna inte leder till en gemensam uppfattning. Istället hävdar fader Matta att parterna fortsätter ha samma syn efter dialogen. Fader Matta argumenterar istället för att kristna inledningsvis behöver börja leva tillsammans i Kristus. En annan kontrast som jag ser mellan modellen försonad olikhet och fader Mattas syn är att modellen inte verkar ta ekumeniken på tillräckligt stort allvar. För fader Matta är kristen enhet ett centralt och brådskande ärende. Modellen kunde utifrån fader Mattas texter kritiseras för att inte ta kristen enhet på tillräckligt stort allvar genom att se på olikheter i bekännelser som en kraftkälla och betona lärodialoger. Lärodialogerna tar alltför lång tid och fader Matta lyfter fram att man i flera decennier har försökt nå en gemensam syn med hjälp av lärodialoger, men att det inte har lett till resultat.²⁷⁴

Den femte modellen, kommuniionsmodellen, innehåller många likheter med fader Mattas syn på kristen enhet. Gemensamt för modellerna är att kyrkan är en enhet. Fader Matta poängterar att kyrkan är en enhet, som tyvärr inte bara levs ut. Likheter finns också i att enhet beskrivs som det gemensamma livet och sakramenten; för fader Matta är bland annat det gemensamma nattvardsbordet ett centralt uttryck för enhet. En annan aspekt som är gemensam för kommuniionsmodellen och fader Mattas syn är fokuserandet på att kyrkan

²⁷⁴ Fader Matta 2006, 58.

genom sin enhet ska visa åt världen vem Gud är. Sammantaget passar fader Matta på många sätt in i kommunionens modellen när det gäller hur enheten kommer till uttryck. Den stora skillnaden ligger däremot i hur enhet ska uppnås. Saarinen lyfter fram att enhet enligt kommunionens modellen ska uppnås genom dogmatiska diskussioner. Som jag betonade angående modellen försonad olikhet tar fader Matta starkt avstånd från idén att uppnå enhet genom diskussioner.

Den fjärde modellen som Saarinen presenterar, typos-modellen, saknar tydliga likheter med fader Mattas syn. Gemensamt för typos-modellen och fader Mattas syn är närmast att det finns en kyrka som det kan finnas skillnader inom. På ett motsvarande sätt som med försonad olikhet framstår det som att typos-modellen inte tar ekumeniken på ett lika stort allvar som fader Matta gör. Godkännandet av skillnaderna mellan olika typos, inom vilka det finns enhet, skiljer sig från fader Mattas uppfattning. För honom är det relevant att kyrkan är en enhet som sträcker sig över hela jorden. Eftersom typos-modellen kommer från ett katolskt sammanhang och framhäver påvens roll i ekumeniken har den också skillnader från fader Mattas uppfattning. Han anser att det viktigaste för ekumeniken är vanliga, heliga människor. Den grundläggande skillnaden mellan typos-modellen och fader Mattas syn menar jag ändå är att enhet enligt modellen närmast framstår som något organisatoriskt, ett sätt att administrera kyrkan i typos. För fader Matta är enhet däremot något gudomligt.

Livets och mänsklighetens enhet som Saarinen presenterar som sjätte modell har flera likheter med fader Mattas uppfattning. Modellens huvudfokus, att gemensam tjänst förenar, stämmer enligt fader Mattas mening. I modellen lyfts också fram att enhet inte uppnås genom lärodialoger. Det som lyfts fram i den här modellen som också är gemensamt för fader Mattas uppfattning är idén om mänsklighetens enande. Fader Matta tänker sig att Gud i inkarnationen förenade sig med mänskligheten och vill använda kyrkan för att förena mänskligheten. Livets och mänsklighetens fokus på att tjänst förenar stämmer emellertid inte helt överens med fader Mattas syn. Även om han håller med om att tjänst förenar, är det inte något han betonar i någon högre grad. För fader Matta är det inre livet viktigast. Han betonar till exempel bön betydligt mera, och framhåller att yttre gärningar i kärlek behöver växa fram ur ett liv i bön. Rubenson lyfter fram den här sidan i fader Mattas teologi när han framhåller att det aktiva livet enligt fader Matta behöver vara grundat på och få sin kraft från bön och kontemplation, vilket han beskriver som en ”avgörande nyckel till fader Mattas teologi”.²⁷⁵ På ett motsvarande sätt som med typos-modellen saknas i denna modell fader Mattas fokus

²⁷⁵ Rubenson 2011, 437.

på enhet som något gudomligt som hittas inom den kristna människan. I typos-modellen betonas hur kyrkan är organiserad, medan livets och mänsklighetens enhet betonar att enhet skapas genom att människor tjänar. Fader Mattas självklara fokus är istället den kristna människans inre liv, där den Gud som är enheten själv söks.

Den första modellen som Saarinen beskriver kallar han för organisk enhet. Likheter mellan den modellen och fader Mattas uppfattning är vikten av kyrkan som en nattvardsfirande gemenskap. Gemensamt är också ett accepterande av vissa yttre skillnader, medan modellens fokus på det geografiska är främmande för fader Matta. I *Enhet ger liv* framhåller fader Matta att enheten vi söker inte är ”av geografiskt slag” eller vilar på en ”tankemässig grund”.²⁷⁶ Betoningen på synlig enhet innehåller både likheter och skillnader. För fader Matta är det relevant att kristna ska ha enhet så att världen ska se vem Gud är, men samtidigt finns det en skillnad till den organiska enhetens fokus på synlig enhet. Fader Matta skriver inte i sina texter i första hand om synlig enhet, utan om den fördolda enheten i människan. På vilket sätt världen i enheten ska skåda Gud är i någon mån oklart, kanske för att enheten för fader Matta är ett mysterium. Fastän enheten ska ses av världen är den enhet fader Matta beskriver i första hand gudomlig.

Ett återkommande mönster i modellerna som skiljer sig från fader Mattas synpunkt är hur vägen till enhet ser ut. Framförallt modellerna försonad olikhet och kommuniionsmodellen lyfter fram de dogmatiska diskussionerna för att uppnå enhet, vilket fader Matta som bekant tar avstånd från. Rubenson påpekar emellertid att fader Mattas syn på den officiella ekumenikens möten förändras något genom att han med tiden blir mindre kritisk till ekumeniska diskussioner.²⁷⁷ Det här syns i mina källor framförallt genom att han i *Enhet ger liv* (1984) lyfter fram att trots att arbete för kristen enhet inte ska inledas därifrån så är dogmatiska diskussioner viktiga, medan han i *Christian Unity* (1965) lyfter fram att diskussionerna är en grundläggande orsak till splittringen. Gemensamt för både tidiga och sena källor av fader Matta är att han tar avstånd från att söka enhet i det yttre genom diskussioner, utan istället betonar det inre livet.

Fader Mattas uppfattning av kristen enhet liknar mest kommuniionsmodellen, men den modellen innehåller på samma sätt som andra ändå stora skillnader i hur enhet söks. Tydliga likheter mellan fader Mattas syn och livets och mänsklighetens enhet finns också, men där saknas det ett fokus på det inre livet. Skillnaden mellan fader Mattas uppfattning och den

²⁷⁶ Fader Matta 2006, 51.

²⁷⁷ Rubenson 1997, 49.

organiska enheten är framförallt att den organiska enheten fokuserar mera på det geografiska, yttre och synliga, istället för på det gudomliga med enheten. Även typosmodellen fokuserar på hur kyrkan är organiserad. Den konciliära enheten betonar möten som ett uttryck för kristen enhet. Jag menar att många av modellerna skiljer sig från fader Mattas uppfattning på ett likadant sätt. Modellerna fokuserar mera på det yttre medan fader Matta fokuserar mera på det inre livet. Tidigare i avhandlingen lyftes det fram att Rubenson betonar att enhet för fader Matta inte bara är ecklesiologi, utan även antropologi. Det är bland annat det här som blir tydligt i jämförelsen. Modellerna handlar om ecklesiologi, medan enhet för fader Matta också är antropologi. Fader Matta verkar också ha en tydligare betoning än vissa av modellerna på att kyrkan redan i Anden är en. Till exempel innehåller både typosmodellen och försonad olikhet olika förslag på hur enhet i kyrkan ska uppnås, medan en redan befintlig enhet i den kyrka som i Anden redan är allomfattande inte lika tydligt kommer fram, fastän den idén säkerligen finns i bakgrunden också till dessa modeller. För fader Matta är det centralt att enhet redan finns, men att kyrkan behöver börja leva ut den enheten.

Sammantaget är fader Mattas fokus på enhet som något gudomligt enligt min mening den mest grundläggande skillnaden till Saarinens ekumeniska modeller. Därifrån uppkommer skillnader i hur enhet ska nås; den gudomliga enheten är rimligast att söka i det inre livet i Kristus. Enhet byggs alltså mer upp underifrån snarare än ovanifrån enligt fader Matta, vilket förstärks utifrån hur den officiella ekumeniken ofta upplevs stampa på stället, medan den ekumeniska rörelsen på gräsrotsnivå verkar växa sig allt starkare. Utifrån en syn på enhet som ett gudomligt mysterium vänder fader Matta blicken in i människan och fokuserar på mötespunkten med Gud som är enhet och som redan förenat mänskligheten med sig.

5.3 Sammanfattning

I den här avhandlingen har fader Mattas syn på kristen enhet behandlats genom en tematisk-innehållslig analys av fader Mattas texter. Jag menar att den tematisk-innehållsliga metoden som använts har fungerat väl för avhandlingens syfte, nämligen att fylla luckan som finns i forskningen om fader Mattas syn på kristen enhet. I inledningen betonade jag att Rubenson hävdar att fader Matta är synnerligen betydelsefull, men att fader Matta trots det knappt behandlats i akademiska kretsar. Vidare framhåller Rubenson att fader Mattas teologi behöver föras i dialog med övrig teologi, för att fader Mattas teologi ska kunna ge ett bidrag till teologi i andra kontexter också. Det här har jag gjort genom att i kapitel 5 jämföra fader Mattas syn med sex ekumeniska modeller som Saarinen beskriver att finns inom den

ekumeniska rörelsen. Med tanke på den frustration som finns inom den ekumeniska rörelsen över hur långsamt ekumeniskt arbete går framåt bidrar fader Mattas syn med betydelsefulla perspektiv.

I avhandlingens andra kapitel presenterades fader Mattas liv och kontext. Samtidigt som fader Matta levde i en koptisk kontext, vilket är relevant för att man ska förstå hans texter, fanns det också konflikter mellan honom och den koptiska kyrkan som han tidvis var exkommunicerad från. Den historiska metoden som används i kapitel 2 försvåras av att fader Matta vid vissa tillfällen idealiseras i källorna. För att mönstret skulle uppmärksammas använde jag mig av Berglunds perspektiv på personcentrerad forskning. Relevant enligt Berglund är att kontexten tydliggörs, vilket jag gjorde i kapitlet. Den koptiska kontext fader Matta var en del av präglades mycket av förnyelse, inom vilken traditionen var i centrum. Fader Mattas teologi präglas enligt Rubenson starkt av patristisk litteratur samt av läsning av Bibeln, vilket tydligt kom fram i avhandlingens senare kapitel. Relevant i avhandlingens andra kapitel är också bland annat att Makaraiosklostret under fader Mattas tid som abbot blev ett centrum för den monastiska ekumeniska rörelsen. Fastän fader Matta skriver i en ortodox kontext framhåller Vallquist att ”hans grundprincip och profetiska budskap gäller minst lika mycket de övriga kyrkorna”.²⁷⁸

I avhandlingens tredje och fjärde kapitel behandlades fader Mattas syn på ekumenik. För tydlighetens skull gjordes en uppdelning där mera teoretiska perspektiv på kristen enhet presenterades i kapitel tre, medan det fjärde kapitlet är mera praktiskt genom att lyfta fram hur enhet i praktiken enligt fader Matta kommer till uttryck samt hur vägen till enhet ser ut. Metoder som användes var förutom den tematisk-innehållsliga analysen begreppsanalys och argumentationsanalys. I begreppsanalysen i kapitel tre kom det fram att enhet enligt fader Matta är något gudomligt, vilket betyder att kristen enhet är det gemensamma livet i Kristus. Utgångspunkten för fader Matta är att Gud som i Kristus förenat sig med världen använder kyrkan, som enligt Kristus själv ska vara en. Jag konstaterade att fader Matta ser ovanligt brett på vem som är en del av kyrkan sett till den kontext han levde i. Argumentationsanalysen var stundvis utmanande på grund av att fader Mattas tankegångar ibland var svåra att följa, vilket antagligen är ett resultat av det varierande material som använts i avhandlingen. Texterna är inte vetenskapliga utan har i högre grad en form av andlig vägledning. Det återkommande i fader Mattas argumentation för kristen enhet är emellertid de bibeltexter han använder sig av för att motivera sin ståndpunkt. Av störst

²⁷⁸ Vallquist 2006, 67.

relevans för förståelsen av fader Mattas syn på ekumenik har Jesu bön i Joh 17 tydligt visat sig vara.

I avhandlingens fjärde kapitel presenterades hur enhet i praktiken ser ut och uppnås enligt fader Matta. Inledningsvis lyfte jag fram fader Mattas betoning av att den kristna människan ska överlämna sig åt Gud och söka enheten i sig själv. Eftersom enhet enligt fader Matta är det gemensamma livet i Kristus behandlade jag hans syn på enhet genom att välja ut några centrala praktiker för honom: nattvard, bön, bibelläsning och tjänande. Det här är enligt fader Matta nödvändiga praktiker för att kyrkan ska kunna bli ett och leva i den enhet som i en mening redan finns i Kristi kyrka. Fader Mattas perspektiv på nattvarden, att kristna inledningsvis behöver börja fira nattvard tillsammans, och först efter det enas om innehållet, visade jag att är ovanligt. Bönen är också enligt fader Matta helt central för kristen enhet eftersom enhet enligt honom växer fram från det inre livet, eftersom människan som Guds avbild har den gudomliga enheten inom sig. Vidare argumenterar fader Matta för att en gemensam läsning av Psaltaren bidrar till en gemensam vision av Gud, vilket enligt fader Matta är centralt för att kristna ska ha enhet. Tjänande menar fader Matta att skapar en enhet i kyrkan när en tjänare förenar sina gåvor med kyrkan. Sammantaget hävdar jag att det i kapitel tre och fyra varit möjligt att ge en relativt utförlig beskrivning av fader Mattas syn på kristen enhet, trots begränsningen att jag inte kunnat ta del av stora delar av fader Mattas texter på grund av språket.

Det mest relevanta resultatet av kristen enhet är enligt fader Matta att världen får se vem Kristus är. Så länge kyrkan själv lever i ljuset menar fader Matta att inget mörker kan hindra världen från att se Gud. Samtidigt som kyrkan har en stor betydelse i fader Mattas teologi framhåller han att ansvaret för enhet ytterst vilar på de heliga som finns i alla kyrkor. Det behövs människor som slutar tävla om vem som är störst i himmelriket, utan som i ödmjukhet förnekar sig själv och möts tillsammans i Guds närhet. Ödmjukhet handlar enligt fader Matta till och med om att följa Kristus till den grad att man tar på sig de andras synder. För att världen ska få liv behöver kyrkornas fiendskap ersättas med kärlek. När kärlek finns kan den enhet som fader Matta beskriver som *kärlekens enhet* uppenbara åt världen vem Kristus är.

I det avslutande kapitlet jämfördes fader Mattas syn på enhet med Saarinens sex ekumeniska modeller. Flera av modellerna innehöll stora likheter med fader Mattas uppfattning; den modell som mest liknade fader Mattas syn var kommunionens modellen. Andra modeller som försonad olikhet och typos-modellen menade jag att inte tar kristen enhet på tillräckligt stort

allvar för att stämma överens med fader Mattas perspektiv. Kommunion modellen innehöll emellertid i likhet med andra modeller en grundläggande skillnad i hur enhet söks. De tydligaste skillnaderna jag visade på mellan fader Mattas perspektiv och Saarinens modeller var att enhet för fader Matta handlar om både ecklesiologi och antropologi, samt att fader Mattas betoning på ekumenik som något gudomligt i hög grad verkar saknas i Saarinens modeller. Fader Matta menar att enhet byggs upp underifrån från människor som lever tillsammans i Kristus.

Det är tydligt att det finns utrymme för och behov av mera forskning om fader Matta. Ett första steg vore att flera av fader Mattas texter skulle översättas, så att de kan bidra till andra sammanhang också än det koptiska. Det finns förutom ekumeniken många andra områden i hans teologi som skulle vara betydelsefulla att uppmärksamma mer än hittills. Fader Mattas syn på bön är ett område det skulle finnas många möjligheter att undersöka närmare. Hans syn på bön kommer tydligt fram i engelska översättningar vilket betyder att språket inte borde vara ett problem för studier inom det området. Framtida forskning kunde med fördel också gå mera in i detalj på något område i fader Mattas syn på kristen enhet, vilket inte har varit möjligt i en överblick som denna. Fader Mattas argumentation för att inleda det ekumeniska arbetet genom att leva tillsammans i Kristus, istället för att inleda med dogmatiska diskussioner, skulle med fördel kunna analyseras djupare. Den uppfattningen hos fader Matta vore intressant att jämföra med till exempel luthersk syn på ekumenik, där diskussionens betydelse ofta betonats.

Avslutningsvis ämnar jag återvända till avhandlingens första kapitel. I delkapitel 1.1 beskrev jag några av de olika förhållningssätten som finns till ekumenik. Ett av förhållningssätten gestaltas av situationen när jag på studieresan blev utkörd ur Heliga gravens kyrka på grund av min västliga kyrkotillhörighet. Hur skulle då fader Matta förhålla sig till den här situationen? Min gissning efter att ha fördjupat mig i fader Mattas tänkande är att han skulle konstatera att korset jag tecknade över bröstet, trots den omvända ordningen, är samma kors som ortodoxa kristna tecknar: ”hos dem alla är Kristus en och densamme: Gulgatas Kristus, gravens och uppståndelsens Kristus, hela världens Kristus”.²⁷⁹

²⁷⁹ Fader Matta 2006, 23.

Källförteckning

Litteratur

Alfejev, H.

2010 *Trons mysterium*. Malmö: Artos & Norma bokförlag.

al-Miskin, M.

1980 *If You Love Me*. Chesterton: Ancient Faith Publishing.

1984 *The Communion of Love*. New York: Athens Printing Company.

1994 *One Christ & One Catholic Church*. Kairo: Monastery of St. Macarius.

2002 *The Kingdom of God: Clear Vision vs. Illusion*. 2:a uppl. Kairo: The Monastery of St. Macarius.

2003 *Orthodox Prayer Life*. Crestwood, NY: St Vladimir's Seminary Press.

2006 *Enhet ger liv*. Malmö: JMS.

2008 *The Aim of the Christian Life*. 2:a uppl. Kairo: The Monastery of St Macarius.

2012 *Words for Our Time - The Spiritual Words of Matthew the Poor*. Chesterton: Ancient Faith Publishing.

2014 *Christian Unity*. 2:a uppl. Cairo: The Monastery of St. Macarius.

2014 *Our Need For Christ*. Ny uppl. Kairo: The Monastery of St. Macarius.

2016 *Words for Our Lives - The Spiritual Words of Matthew the Poor, Volume 2*. Chesterton: Ancient Faith Publishing.

2020 *Sojourners*. Kairo: Monastery of Saint Macarius the Great.

Berglund, L. & Ney, A.

2015 *Historikerns hantverk*. Lund: Studentlitteratur AB.

Corbon, J.

2004 Middle East. i: J. Briggs, M. A. Oduyoye & G. Tsetsis, red. *A History of the Ecumenical Movement - Volume 3*. Genève: WWC Publications, ss. 591-608.

Goosen, G.

2001 *Bringing Churches Together. 2:a uppl. red.* Genève: WWC Publications.

Helmy, J.

2012 An Introduction to Father Matthew the Poor. i: *Words for Our Time - The Spiritual Words of Matthew the Poor.* Chesterton: Ancient Faith Publishing, ss. 7-20.

Istavridis, V. T.

1993 The Orthodox Churches in the Ecumenical Movement 1948-1968. i: H. E. Fey, red. *A History of the Ecumenical Movement - Volume 2.* Genève: WCC, ss. 287-309.

Jonson, J.

2008 *Ekumenik på världens villkor.* Stockholm: Verbum Förlag.

Kinnamon, M.

2004 Assessing the Ecumenical Movement. i: J. Briggs, M. A. Oduyoye & G. Tsetsis, red. *A History of the Ecumenical Movement - Volume 3.* Genève: WWC Publications, ss. 51-81.

Nouwen, H.

1984 Foreword. i: *The Communion of Love.* New York: Athens Printing Company, ss. 9-11.

Rubenson, S.

1997 Tradition and Renewal in Coptic Theology. i: N. van Doorn-Harder & K. Vogt, red. *Between Desert and City: The Coptic Orthodox Church Today.* Oslo: Novus forlag, ss. 35-51.

2006 Förord. i: *Enhet ger liv.* Malmö: JMS, pp. 7-19.

2011 Matta Al Miskin. i: S. J. Kristiansen & S. Rise, red. *Moderne Teologi - Tradisjon og nytenkning hos det 20.e århundrets teologer.* Kristiansand: Høyskoleforlaget AS - Norwegian Academic Press, ss. 430-442.

Saarinen, R.

1994 *Johdatus ekumeniikkaan.* Helsingfors: Kirjaneliö.

Vallquist, G.

2006 Efterskrift. i: *Enhet ger liv*. Malmö: JMS, ss. 67-74.

van Doorn-Harder, N.

1997 Kyrillos VI (1902-1971): Planner, Patriarch and Saint. i: N. van Doorn-Harder & K. Vogt, red. *Between Desert and City: The Coptic Orthodox Church Today*. Oslo: Novus forlag, ss. 231-243.

Watson, J.

1997 Signposts to Biography - Pope Shenouda III. i: N. van Doorn-Harder & K. Vogt, red. *Between Desert and City: The Coptic Orthodox Church Today*. Oslo: Novus forlag, ss. 244-254.